

Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi Journal of Penal Law and Criminology

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

Alman Ceza Hukukunda “Aberratio Ictus” Kavramı ve Nedensellik Bağında Hata

The Concept of “Aberratio Ictus” and the Error in Causality in German Criminal Law

Abdullah Yıldız¹

¹ Ruprecht-Karls Heidelberg Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Heidelberg, Almanya

Öz

Bu makalede Alman Ceza Hukuku literatüründeki *aberratio ictus* kavramı ile anılan olaylarda failin hem suç konusu hem de suçun işleniş aşamasındaki nedensel süreçler hakkındaki tasavvuru ile gerçekten ortaya çıkan netice ve nedensel süreçler arasındaki uyumsuzluğun failin kastına ne tür etkileri olabileceği incelenmiştir. Ceza hukuku bakımından hata ve suçun maddi unsurları kavramlarının içeriği konumuzla sınırlı olacak şekilde açıklanmıştır. Bu bağlamda nedensellik bağı olarak ifade edilen ve neticenin gerçekleşme sürecine kadar uzanan olay örgüsünün kastın bilme unsurunun kapsamını oluşturan suçun maddi unsurları arasında ne şekilde kendine yer bulabileceği gerekçelendirilerek açıklanmıştır. Türk Ceza Hukuku literatüründe “hedefte sapma” kavramı ile ele alınan söz konusu olaylarda nedensellik bağında hata unsurunun yeterince dikkate alınmadığı vurgulanmış ve sapma kavramının yorumlanmasındaki farklılığa eleştirel bir gözle yaklaşmıştır. *Aberratio ictus* kavramı ile ifade edilen olaylarda failin tasavvurundan sapan olguların kastı kaldırarak önemde olduğunu, kasıt üzerinde etkisi bulunmadığını ve bu kararın belirli normatif kriterlere göre somut olaylarda farklılaşabileceğini iddia eden görüşler incelenmiştir. Sonuç olarak; kastın isteme unsurunun suçun konusu üzerinde zaman-mekân düzleminde somutlaştırılmış olmasının *aberratio ictus* vakalarındaki tasavvur-hakikat uyumsuzluklarında ortaya çıkan beklenmeyen netice bakımından failin kastını ortadan kaldıracağı kabul edilmiştir.

Abstract

In this article, the effects of the discrepancy between the perpetrator’s conception of both the object of the offence and the causal processes during the commission of the offence and the actual outcome and causal processes on the perpetrator’s intention in the events referred to by the concept of *aberratio ictus* in the German Criminal Law literature are examined. The content of the concept of error and the material elements of the offence in terms of criminal law is explained in a manner limited to our subject. In this context, it is justified and explained how the plot of events, which is expressed as a causal link and extends from the criminal act to the realization of the result, can find a place among the material elements of the crime, which constitutes the scope of the knowing element of intent. It has been emphasized that the element of error in the causality is not sufficiently taken into account in the events in question, which are handled with the conceptualization of ‘deviation in the target’ in the Turkish Criminal Law literature, and the difference in the interpretation of ‘deviation in the target’ has been approached with a critical eye. In the cases expressed with the concept of *aberratio ictus*, the opinions claiming that the facts deviating from the perpetrator’s conception are important enough to remove the intention, that they have no effect on the intention and that this decision may differ in concrete cases according to certain normative criteria are examined. As a result, it is accepted that the concretization of the volitional element of the intention on the object of the crime in the time-space plane in terms of the unexpected result that emerges in the discrepancy between the intended and actual result in *aberratio ictus* cases will eliminate the intention of the perpetrator.

Anahtar Kelimeler *aberratio ictus* • nedensellik bağında hata • hedefte sapma • kastın isteme unsurunun somutlaşması

“ Atıf | Citation: Yıldız, A. (2025). Alman ceza hukukunda “Aberratio Ictus” kavramı ve nedensellik bağında hata. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi–Journal of Penal Law and Criminology*, 13(2), 236–267. <https://doi.org/10.26650/JPLC2025-1739400>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Yıldız, A.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Abdullah Yıldız akademiker40@gmail.com

Keywords

aberratio ictus · error in causality · deviation in the target · concretization of the volitional element of the concept of intent

Extended Summary

This article addresses the issue of whether, in cases of intentional result crimes, the result can be attributed to the perpetrator's intent when the course of events deviates from the perpetrator's plan, leading to the result occurring on a different but equally valued object than the one envisioned during the execution of the act, and how any legal solution to this issue can be justified. In the German Criminal Law literature, this phenomenon is discussed under the concept of *aberratio ictus*, while in the Turkish Criminal Law literature, it is referred to as "deviation in target." This study examines the specific elements of the crime on which the perpetrator was mistaken in such cases. Particular attention is paid to how the causal link, which extends from the criminal act to the realization of the result, can be situated within the scope of the cognitive element of intent, and this is substantiated with reasoning. The function of linking the danger created by the perpetrator with the danger realized in the result is fulfilled by the causal link. This element of legal typification, abstractly expressed as the causal link in the crime type, manifests concretely in the development of events in specific cases. Without a fundamental understanding of how the result occurred—through the relationship and connection of events and facts—it is impossible to speak of an intentional act in result crimes. Accordingly, it is argued that the elements of knowledge and intent should encompass not only the dangerousness of the act but also the essential points of the causal course, which are unwritten elements of the crime type.

After defining the concept of mistake as the discrepancy between a person's perception and reality, it is highlighted that in Turkish Criminal Law literature, the element of mistake in the causal link has not been sufficiently considered in cases conceptualized as "deviation in target." A critical perspective is adopted toward limiting the content of the mistake to the object of the crime while disregarding the development process of events.

In cases described by the concept of *aberratio ictus*, views claiming that deviations from the perpetrator's perception are significant enough to negate intent, have no effect on intent, or that such a decision may vary in specific cases based on certain normative criteria, have been independently examined. Arguments asserting that deviations in *aberratio ictus* cases are insignificant with respect to the perpetrator's intent are fundamentally based on the assumption that full conformity between the object actually harmed by the criminal act and the object targeted by the perpetrator is not necessary to establish the existence of an intentional and completed result crime. Authors who argue that deviations in *aberratio ictus* are significant for the perpetrator's intent refer to substantial deviations in the causal course, the perpetrator's inability to control the flow of events, or the fact that the danger created by the perpetrator did not materialize in the result. A third group of opinions suggests that the alignment between the objective realization of the crime type and the perpetrator's perception of the elements of the realized crime type should be measured using certain normative criteria, and a decision should be made based on whether the perpetrator's intent is affected in the specific case according to this measurement.

The main conclusion drawn from these evaluations is that neither a mere general claim of intent nor a demand for a normative standard for the subjective imputation of the result is sufficient to resolve the perception-reality discrepancy issue in *aberratio ictus*. Instead, the focus should be on concretizing the abstract concept of intent within the framework of its volitional and cognitive elements. Upon closer examination of the concept of intent, attention should be drawn to the importance of the volitional element concerning a specific object, concretized in terms of time and space, directed toward a particular result, and the cognitive element regarding the causal process leading to the result, which distinguishes intentional acts from negligent ones.

In *aberratio ictus* cases, where the perpetrator sufficiently foresees the object of the crime and the causal factors that will lead to the realization of the result within the cognitive scope of intent, thereby controlling the course of events at least to a significant extent, and concretizes their intent regarding the object of the crime in terms of time and space within the volitional scope of intent, it should be accepted that the perpetrator's intent is negated due to their mistake regarding the material elements when the result deviates from these perceptions and occurs on a different object. In such cases, the perpetrator's liability should be determined according to the rules of attempt with respect to the targeted person and according to *dolus eventualis* or negligence with respect to the person on whom the result occurred.

I. Giriş

Failin tasavvuru ile gerçekleşen netice arasındaki olay akışının (nedensellik bağının gerçekleşme şekli) fail tarafından öngörülme- yemeyen bir şekilde cereyan etmesi neticenin failin kastına subjektif isnadiyetinde zorluklara sebebiyet vermektedir. Bu makalede failin hem suç konusu hem de suçun işleniş aşamasındaki nedensel süreçler üzerindeki tasavvuru ile gerçekten ortaya çıkan netice ve nedensel süreçler arasındaki uyumsuzluğun failin kastına ne tür etkileri olabileceği incelenecektir. Tasavvur-hakikat uyumsuzluğu suç teorisinin birçok alanında ortaya çıkabilir olsa da çalışmanın konusu Alman Ceza Hukukunda *aberratio ictus*¹ başlığı altında incelenen olaylar, bu kavramın nedensellik bağının gerçekleşme şekli üzerindeki hata kurumu ile ilişkisi, söz konusu olaylara bağlanan hukuki sonuçlar ve gerekçelendirilmesi ile sınırlıdır. Bu makale gerçekleşen netice ile failin tasavvur ettiği netice arasında önemli derecede büyük bir farkın olması, fakat suçun objektif unsurlarının kontrol edilebilirlik, öngörülebilirlik, uygunluk, tehlikenin artırılması, kişisel sorumluluk gibi objektif isnadiyet kriterleri yardımıyla yine de teyit edilebilmesi halinde, suç tipindeki neticenin gerçekleşmesinin hangi durumda ve ne şekilde failin kastına subjektif olarak isnat edilebileceği sorunsalını ele almaktadır.

Fail neticeyi tasavvur ettiği vakitten daha erken (*umgekehrter dolus generalis*) yahut daha geç (*dolus generalis*) gerçekleştirebilir, tasavvur ettiği şahıstan başka bir şahıs yahut şey (*error in persona vel objecto*) üzerinde veya tasavvur ettiği nedensel süreçlerden başka bir olay örgüsü sonucu farklı bir konu üzerinde gerçekleştirebilir (*aberratio ictus*). Tüm bu durumlarda failin suçun maddi unsurlarına ilişkin tasavvuru ile gerçekte ortaya çıkan netice arasındaki farklılıktan bahsedilmektedir.

Makalemizde Türk Hukukunda “hedefte sapma” Alman Hukukunda “*aberratio ictus*” kavramları ile ifade edilen olaylarda failin tasavvuru ve gerçekleşen netice arasındaki farkın failin kastına olası etkisi üzerinde durulacak, *aberratio ictus* ile nedensellik bağının gerçekleşme şekli üzerinde hata kavramları arasında kavramsal/normatif bir fark olup olmadığı incelenecek ve *aberratio ictus* başlığı altında incelenen olaylarda neticenin failin kastına subjektif isnadiyetinin mümkün olması durumunun ne şekilde gerekçelendirilebileceği anlatılacaktır. Bu bağlamda Alman Ceza Hukuku literatüründe *aberratio ictus* kavramı altında ele alınan olayların Türk Ceza Hukuku literatüründeki “hedefte sapma” ifadesi ile kavramsallaştırılmasının teorik zemini ve hata kavramından ayrıştırılmaya çalışıldığı hususlar eleştirel bir gözle değerlendirilecektir. Söz konusu olaylarda nedensel seyre ilişkin öngörüsünde gerçeklik karşısında başarısız kalan failin hataya düşmediğinden bahisle sadece failin hedefinden saptığını iddia eden yaklaşım nedensellik bağında hata kavramı yardımıyla tartışmaya açılacaktır.

Konu içeriğini sınırlamak ve doğru belirlemek adına failin gerçekleşen netice bakımından olası kastla hareket etmiş olması durumu, hareketinin teşebbüs aşamasını aşmış tamamlanmış bir suça sebebiyet vermiş olması durumu, meydana gelen beklenmeyen neticenin objektif olarak failin davranışına zaten isnat edilemiyor olması durumu ve hedeflenen ve gerçekten üzerinde neticenin gerçekleştiği suç konusunun eşit değerde olması durumu bilinçli olarak değerlendirme dışında tutulmuştur. Sayılan olası senaryolar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Fail tarafından tasavvur edilen ve fiilen gerçekleşen suç neticesi arasındaki farklılığın neticenin failin kastına subjektif olarak isnat edilmesi hususundaki tartışmalar ancak bu aşamalardan sonra gündeme gelebilir. Bu durumda failin suçun maddi unsurlarına ilişkin tasavvurunun objektif olarak isnat edilebilen netice ile yeterince uyumlu olup olmadığı değerlendirilip, suç neticesinin failin kastına yüklenebilirliği sorgulanır.

¹*Aberratio ictus* ifadesi Latince olup Türkçe kelime karşılığı okun/saldırının/darbenin sapması olarak çevrilebilir. Almanca karşılığı olarak ise “Fehlgehen der Tat” ifadesi kullanılmaktadır: Bernd Heinrich, *Strafrecht Allgemeiner Teil* (5. Auflage, Kohlhammer 2016) § 30, N 1105; Kristian Kühl, *Strafrecht Allgemeiner Teil* (8. Auflage, Franz Vahlen 2017) § 13, N 29; Hans Heinrich Jescheck ve Thomas Weigend, *Lehrbuch des Strafrecht* (5. Auflage, Duncker & Humblot, 1996) 313.

II. Kastın Bilme Unsurunun Konusu

Dış dünyada meydana gelen bir değişikliğin kasıtlı olarak gerçekleştirilmiş bir netice olarak faile ne ölçüde atfedilebileceği, temelde suçun objektif unsurlarındaki kastın konusunun ne olduğuna bağlıdır. Kasıtlı olarak gerçekleşmiş bir suç neticesinden bahsedebilmek için haksızlığı oluşturan suçun nesnel koşullarını doğru bir şekilde anlamak ve bunları kastın bilişsel yönüyle belirli bir ölçüde bir araya getirmek ceza hukuku dogmatığının görevidir.

Alman Ceza Kanunu (StGB) 16. maddede kendine yer bulan hata hükmü, kasten hareket eden failin olayların gerçek akışının hangi noktalarını bilmesi gerektiğine dair açık bir ifade içermemektedir. Bu madde suçun kasten gerçekleştirilmesi için belirli unsurların bilinmesinin gerekli olduğu şartını içermektedir; ancak kanun koyucu bu bilginin niteliği hakkında bir açıklamada bulunmamaktadır. Bu nedenle, § 16 StGB’den hata ve kasıt doktrini için net göstergeler çıkarmak mümkün görünmemektedir. Buna karşılık, kanun metninden failin bilgisinin, suçun yasal unsurlarına ait tüm suç koşullarını kapsamı gerektiği sonucu çıkmaktadır.² Bu hüküm, söz konusu koşulların türü ve niteliğinin somutlaştırılmasına yönelik belirleyici bir katkı sağlamasa da doktrinin bu konuda farklı yaklaşımlar geliştirmesinin yolunu açmaktadır. Katıldığımız görüşe göre, “suçun maddi unsurları” (*gesetzlichen Tatbestand*) terimi aynı zamanda belirli bir suç türünün kendine özgü haksızlığını karakterize eden somut olaylar ve olguların bütünü (*Tatumstand*) anlamına gelmektedir.³

Konumuz bağlamında önem taşıyan, kastın konusu ve kapsamı hususunda tartışmalı hususlardan birisi de suç tipinin yazılı olmayan maddi unsurlarından biri olan nedensellik bağının kastın bilme unsuruna ne şekilde dahil edilebileceğidir. Genel kabule göre nedensellik bağı suç tipinin bir unsuru olduğu için bu unsurun bilinmemesi maddi unsur hatası § 16 I 1 StGB kapsamında değerlendirilmektedir. Failin kendi hareketinden neticeye kadar olan süreçteki olay örgüsünün bilgisine ne kadar vakıf olması halinde kasıtlı hareket ettiği sonucuna varılabileceği ceza hukukunda subjektif isnadiyet bağlamında tartışılması gereken bir husustur.

Neticenin ortaya çıkış şekli anlamına gelen nedensel olay örgüsü (*Kausalverlauf*) kastın kapsamında olan ve neticeli suçlarda yazılı olmayan bir maddi unsuru olan nedensellik bağı (*Kausalität*) kapsamında değerlendirilmektedir.⁴ Bir zarar veya somut bir tehlikenin meydana getirilmesi neticeli suçlarda tipikliğin maddi unsurlarından biri olduğu için, failin kastı bu neticenin gerçekleşmesine yönelik olan süreci de kapsamalıdır.⁵ Kişi nedensellik bağında hataya düştüğünde kanuni tanımdaki objektif bir unsura ilişkin bir durumun varlığında hataya düşer ve maddi unsur hatası uygulama alanı bulur.

Gerçekleşen neticenin failin kastına isnat edilebilmesi için failden nedensel süreç ve netice gibi suçun maddi unsurları hakkında ne düzeyde bilgi sahibi olması beklendiği sorusunu ele alıyoruz. Bu çalışma bağlamında, kastın bilgi unsurunun belirli nedensel süreçler hakkında bilgi sahibi olmayı mı yoksa yalnızca hukuka aykırı olarak tehlike yaratmayı mı gerektirdiği ve bu bilginin hangi somutlaştırma düzeyine ulaşması gerektiğine değinilmiştir. Klasik doktrin ve mahkeme içtihatları, kastın ilke olarak belirli nedensel süreçlerle de ilgili olması gerektiği görüşünü benimserken, objektif isnadiyet teorisinin savunucuları kastın amacını hukuka aykırı bir tehlikenin yaratılmasında görmektedir. Bu yaklaşıma göre, kastın konusu nedensel sürecin kendisini değil, objektif isnadiyet teorisinin temel kriterlerini içermelidir.

²Warda Günter, ‘Grundzüge der strafrechtlichen Irrtumslehre 1. Teil’ (1979) Jura 3; Satzger Helmut, ‘Der Vorsatz – einmal näher betrachtet’ (2008) Jura 112; Bloy Rene, ‘Funktion und Element des subjektiven Tatbestands im Deliktsaufbau’ (1989) JuS L 2.

³Burchard Christoph, ‘Irren ist Menschlich, Vorsatz und Tatbestandsirrtum im Lichte der Verantwortungsethik und der Emanzipation des Angegriffenen Mitmenschen’ (Mohr Siebeck 2008) 14 vd.

⁴Kudlich Hans, ‘Objektive und subjektive Zurechnung von Erfolgen im Strafrecht- Eine Einführung’ (2010) JA 687.

⁵Safferling J.M. C, ‘Vorsatz und Schuld, Subjektive Täterelemente im deutschen und englischen Strafrecht’ (Mohr Siebeck 2008) 155; Jescheck ve Weigend, (n 1), 296.

A. Nedensellik Bağını Kastın Konusuna Dahil Eden Görüşler

Neticeli suçlarda, netice ve fiil tartışmasız bir şekilde suçun maddi unsurlarındandır. Her ne kadar nedensellik bağı, *StGB* § 16'da suçun objektif bir unsuru olarak açıkça belirtilmemiş olsa da, suçun kasten işlendiğinin kabul edilebilmesi için failin bilgisinin, fiil ile tasavvur edilen netice arasındaki nedensel bağlantıyı, yani neticenin ortaya çıkmasına yol açan olayların seyrini de kapsamı gerektiği kabul edilmektedir.⁶ Nedensellik bağı suçun maddi bir unsuru olarak kabul edilmesi gerekirken, gerçek nedensel bağlantı, yani hedeflenen neticenin nasıl gerçekleştiği, suçun söz konusu maddi unsuruna bağlı olgusal bir durum olarak anlaşılabilir. Sonuç olarak, mahkeme kararlarında ve literatürdeki görüşlerin önemli bir kısmı, suç neticesine götüren nedensel sürecin suçun yazılı olmayan bir unsuru olarak suçun maddi unsurları kavramı kapsamına dahil edilmesi ve failin kastı tarafından kapsanması gerektiği görüşündedir.⁷ Bu nedenle, örneğin, failin belirli bir kişinin ölümünü belirli bir yerde, belirli bir zamanda, belirli bir şekilde, en azından mümkün olarak tasavvur edip etmediği veya edip edemeyeceği sorusu, Alman Ceza Kanunu'nun 212. Maddesinde düzenlenen kasten öldürme suçunun manevi unsuru olan kastın kapsamını belirleyecektir.

Kastın özünü oluşturan failin davranış normuna aykırı bir kararından söz edebilmek için, kasıtlı hareket eden fail iradesinde, suçun gerçekleşmesini salt bir neticenin ortaya çıkması şeklinde değil, bu neticeyi kendi eseri olarak tasavvur etmelidir. Ancak bu durum, netice suçları söz konusu olduğunda failin bilgisinin davranışı ile gelecekte gerçekleşecek netice arasındaki bağlantıya ilişkin bir tasavvuru da içermesini gerektirir. Kast, gerçek dış dünyayı şekillendirmeye yönelik bir irade olarak anlaşılırsa, içeriği statik değil dinamik bir yapıya sahiptir. Kapsamı, neticenin bizatihi kendisinin yanı sıra dış dünyadaki bu değişikliğe neden olan olaylar kümesini de kapsar. *StGB*'nin 212. maddesi söz konusu olduğunda, kasıt yalnızca bir kişinin ölümüne yönelik değil, daha ziyade somut bir suça yönelik neticeyi ortaya çıkaran öldürme eylemine yönelik olmalıdır.⁸ Bu bakımdan fail kasıtlı hareketi ile salt bir neticeye yönelik irade beyanında bulunmamakta bununla birlikte neticenin ne zaman, nerede ve ne şekilde gerçekleşeceğine yönelik de karar verip iradesine bu unsurları da dahil etmektedir.

B. Objektif Isnadiyet Teorisinin Kriterlerini Kastın Konusuna Dahil Eden Görüşler

Geleneksel doktrin, belirli nedensel bağlantıyı ve belirli somut bir neticeyi (örneğin belirli bir mağdurun, belirli bir yerde, belirli bir zamanda ve belirli bir şekilde ölmesi) failin kastının kapsamı gereken bir durum olarak kabul etmektedir. Buna karşın objektif isnadiyet teorisini savunan birçok yazar bu görüşün yanlış olduğunu iddia etmektedirler.⁹ Bu teorisinin genel kurallarına göre, kastın konusu tam olarak objektif isnadiyet doktrini tarafından yeni bir içerik kazandırılan objektif olgulardır. Objektif isnadiyet teorisi açısından

⁶BGH 3.12.2015-4 StR 223/15, NStZ 2016, 721, 722 vd.; Hruschka Joachim, *Strafrecht nach logisch-analytischer Methode, Systematisch entwickelte Fälle mit Lösung zum Allgemeinen Teil*, (2. Auflage, De Gruyter 1988) 11; Stratenwerth Günther ve Kuhlen Lothar, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Die Straftat* (6. Auflage, Vahlen 2011) § 8 N 85; Jürgen Baumann ve Ulrich Weber ve Wolfgang Mitsch ve Jörg Eisele, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, (13. neu bearbeitete Auflage, Giese King 2021) § 11 N 68; Schumann Heribert, 'Zur Wiederbelebung des voluntativen Vorsatzelements durch den BGH' (1989) JZ 432.

⁷BGHSt 7, 325, 329; BGHSt 9, 240, 242; BGHSt 23, 133, 135; Schumann Heribert ve Schumann Antje, 'Objektive Zurechnung auf der Grundlage der personalen Unrechtslehre' Festschrift für Wilfried Küper zum 70. Geburtstag, (Müller 2007) 551; Bung Jochen, *Wissen und Wollen im Strafrecht, Zur Theorie und Dogmatik des Subjektiven Tatbestands*, (Vittorio Klostermann 2009) 83; Safferling (n 5) 155; Schumann, (n 6) 431; Hruschka, (n 6) 11.

⁸Backmann Leonhard, 'Die Rechtsfolgen der aberratio ictus' (1971) JuS 115.

⁹Frisch Wolfgang, *Vorsatz und Risiko, Grundfragen des tatbestandsmäßigen Verhaltens und des Vorsatzes. Zugleich ein Beitrag zur Behandlung außertatbestandlicher Möglichkeitsvorstellungen*, (Heymann 1983) 101 vd., 118; Sternberg-Lieben Detlev /Sternberg-Lieben Irene, 'Der Tatumstandsirrthum' (2012) JuS 293 vd.; Roxin Claus ve Greco Luis, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I* (5. Auflage, C.H. Beck 2020) § 12, N 154; Kindhäuser Urs ve Zimmerman Till, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, (11. Auflage, Nomos 2024) § 14 N 19; Puppe Ingeborg, *Vorsatz und Zurechnung*, (Decker und Müller 1992) 33 vd., 38 vd.; Driendl Johannes, 'Irrtum oder Fehlprognose über abweichende Kausalverläufe' (1986) GA 271 vd.; Stratenwerth ve Kuhlen, (n 6) § 8 N 85; Roxin Claus, 'Zur Normativierung des dolus eventualis und zur Lehre von der Vorsatzgefahr' in Festschrift für Hans-Joachim Rudolph zum 70. Geburtstag, (Luchterhand 2004) 253.

objektif olgulara ilişkin bu yeni bakış açısı, bu teorinin kriterlerini suçun subjektif unsurlarının konusu haline getirmektedir.¹⁰

Bu yaklaşım, nedensel sürecin somut seyrini, tamamlanmış neticeli suçun maddi unsuru olarak görür, ancak bunu kastın konusuna dahil etmez. Çünkü suçun gerçekleşmesi için bir fiilin nedensel olup olmadığı ancak *ex post* bakış açısıyla sonradan belirlenebilir. Bu nedenle ancak neticenin gerçekleşmesinden sonra tespit edilebilecek olan bir durum kastın konusunu oluşturamaz.¹¹ Ceza hukuku normları, vatandaşları suç işlememeye teşvik edecek buyruklar olarak tasarlanmıştır.¹² Netice bu haliyle önleyici fonksiyonu olan ceza hukuku normlarının yasaklarının konusunu oluşturamaz ve bu sebepten suçun haksızlık içeriğini belirlemede dikkate alınamaz. Bu önleyici işlev gücünü suçun *ex ante* değerlendirmesinden almaktadır. Bu anlamda, sadece *ex post* yaklaşımla tespit edilebilecek olan suç neticesi, davranışın gerçekleştiği anda fail tarafından asla bilinemez, ancak tahmin edilebilir.¹³ Bu temelde bakıldığında neticeli suçlarda haksızlık esas olarak davranış haksızlığıdır. Neticenin failin fiile isnadiyeti *ex-post* perspektiften olay sonrası değerlendirilirken, tehlike yaratma ve kasıt *ex-ante* perspektifle önceden değerlendirilmektedir. Bu nedenle failin kastı ne suç neticesini ne de nedensel süreçleri kapsayabilir.¹⁴ İlkesel olarak gerekli netice öngörüsü yalnızca failin bilgi sahibi olabileceği bir tehlike yargısı olabilir. Bu sebeplerden ötürü kastın konusu yalnızca suç tipinde yasaklanan, haksızlık olarak kabul edilen ve suç neticesi riski içeren davranışlar olabilir.¹⁵

Bu anlayışa göre, failin davranışı ile ilgili suç konusu için hukuken tasvip edilmeyen ve objektif olarak isnat edilebilir bir şekilde neticede somutlaşan bir tehlike yarattığını bilmesi ve neticenin meydana gelmesini kabullenmesi kastın tamamlanmış bir suç oluşması için yeterlidir.¹⁶ Kastın konusunu ne somut nedensel seyir ne de hareket ile netice arasındaki fizik kanunlarıyla açıklanan nedensel bağlantı, daha ziyade failin davranışına içkin olan ve yalnızca *ex ante* belirlenebilen neticenin gerçekleşmesine yönelik ortaya çıkarılan tehlike oluşturmaktadır.¹⁷ İşbu argüman kastın konusu alanından nedensellik bağının veya nedensel seyrin hariç tutulduğu görüşünü desteklemek için kullanılmaktadır.

1. Ara Değerlendirme

Genel hükümler öğretisinin görevi, kanun koyucu tarafından suçun maddi unsurları olarak belirlenen hukuki kavramların kapsamını tespit etmek ve soyut ifadelerle dile getirilen kavramın ilişkili olduğu somut olguları açıklığa kavuşturmadır. Yukarıda belirtilen görüşleri değerlendirdikten sonra, nedensel seyir şeklinde tezahür eden nedensellik bağının, objektif isnadiyet doktrininin temelini oluşturan neticede gerçekleşmesi öngörülen tehlikenin ve ayrıca olayların seyri üzerindeki fiil hakimiyeti gibi diğer bir koşulun da birbirlerinin mütemmim cüzü olarak kastın konusunu oluşturduğu sonucuna varmaktayız.

¹⁰Safferling, (n 5) 156 vd.; Günther Jakobs, *Strafrecht Allgemeiner Teil* (2. Auflage, Walter de Gruyter 1991) § 8 N 64; Sternberg-Lieben/Sternberg-Lieben, (n 9) 294.

¹¹Schroth Ulrich, *Vorsatz und Irrtum* (C. H. Beck 1998) 96; Silva Sanchez, ‘Aberratio ictus und objektive Zurechnung’ 101 (1989) ZStW 368 vd.

¹²Silva Sanchez, (n 11) 369.

¹³Greco Luis, ‘Objektive Zurechnung als Vorsatzgegenstand? Überlegungen aus Anlass des BGH- Urteils zum Göttinger Transplantationsskandal (BGHSt 62, 663)’ (2018) GA 543 vd.; Küper Wilfred, ‘Vorsatz und Risiko, Zur Monographie von Wolfgang Frisch’ (1987) GA 503; Gelecekteki bir olay için hataya düşülemez görüşünü savunan yazarlar: Driendl, (n 9) 253; Frisch Wolfgang, *Tatbestandsmäßiges Verhalten und Zurechnung des Erfolgs*, (Müller 1988) 572; Frisch, (n 9) 56 vd. Geleceğe yönelik öngörünün genel dil kullanımında bilme anlamına geleceğine ilişkin bkz.: H. Schumann ve A. Schumann, (n 7) 554, Dipnot 66.

¹⁴Greco, (n 13) 544.

¹⁵Frisch, (n 9) 341.

¹⁶Vogel Joachim ve Bülte Jens, ‘Art 15-16 StGB’ in Cirener, G, Radtke H, Rissing-van Saan R, Rönau T und Schluckebier W, *Leipziger Kommentar StGB, Einleitung*, §§ 1 bis 18, (13. Auflage De Gruyter 2019) § 15 N 33 vd.; Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 154; Safferling, (n 5) 157; Sternberg-Lieben/Sternberg-Lieben, (n 9) 294.

¹⁷Silva Sanchez, (n 11) 370, 372; Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 154; Köhl, (n 1) § 5 N 16; Stratenwert ve Kuhlen, (n 6) § 8 N 85; Kudlich, (n 4) 687; Wolter Jürgen, ‘Der Irrtum über den Kausalverlauf als Problem objektiver Erfolgszurechnung—Zugleich ein Beitrag zur versuchten Straftat sowie zur subjektiven Erkennbarkeit beim Fahrlässigkeitsdelikt—’ (1977) 89 ZStW 672 vd., 703.

StGB'nin 16. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesinde soyut bir biçimde ifade edilen suçun maddi unsurları kavramından suç türlerinin kendine özgü haksızlığını karakterize eden somut olaylar ve olguların bütünü anlaşılmalıdır. Tüm bu olay ve olgulara ilişkin bilgi kastın bilme unsuruna dahildir. Bu somut olay ve olguların içinde hem objektif isnadiyet bağlamında suçun belirleyici bir unsur olarak netice üzerinde hukuka aykırı bir riskin yaratılması hem de nedensel araçların bilinçli kullanımı yoluyla meydana gelen ilgili olaylar dizisi (nedensel seyrir) bulunmaktadır. Suç neticesi oluşturduğu tehlikenin farkında olan ve bu tehlikeyi netice istikametinde yönlendirip doğrudan bu tehlikenin neticede gerçekleşmesini nedensel süreci kontrolü altında tutmak suretiyle gerçekleştiren failin kastına yüklenebilir.

Fail tarafından kasıtlı olarak tamamlanmış bir suç neticesini teyit etmek için tehlikeyi ortaya çıkaran eylemin koşullarının, bu tehlikenin korunan hukuki değeri ihlal etmeye uygunluğunun, oluşturulan riskin neticede doğrudan gerçekleşme olasılığının ve tasavvur edilen olay örgüsünün neticenin gerçekleşme aşamasına kadar kendi kontrolünde olduğunun bilinmesi gerekir.¹⁸ Fail tarafından oluşturulan tehlike ile neticede gerçekleşen tehlikeyi bir araya getirme işlevini nedensellik bağı yerine getirir. Suç tipinde soyut olarak nedensellik bağı şeklinde ifade edilen tipikliğe ait bu unsurun fiili görünüm şekli somut olayların gelişim seyridir.¹⁹ Somut neticeyi meydana getiren olaylar ve olguların bağlantısı, yani neticenin zamansal ve mekânsal bağlamda nasıl gerçekleşeceği ana hatlarıyla bilinmeden neticeli suç için kasıtlı bir fiilden bahsetmek mümkün değildir. Zira failin neticeyi kasten gerçekleştirmiş olabilmesi için hukuka aykırı bir tehlike yaratma fikrini genel nedensellik bağı bilgisinin yardımıyla duysal veya zihinsel olarak algılanabilir bir bağlamda netice üzerinde somutlaşan tehlikeyle ilişkilendirebilmesi gerekir. Bu ilişkilendirme ise olay örgüsündeki zincirleme olayların gelişimini ve birbiri ile bağlantısını ana hatlarıyla bilmesi şartıyla gerçekleşebilir. Sadece dış dünyadaki genel tehlike faktörlerine ilişkin genel bilgi, izinsiz tehlike yaratılmasına ilişkin bilgi kriterini karşılayamaz. Bu bakımdan neticede gerçekleşen tehlike ile kendi davranışıyla ortaya çıkan tehlike arasındaki nedensellik bağlantısını bilmeyen failin kastına gerçekleşen somut neticeyi isnat etmek mümkün değildir. Çünkü netice failin kastının eseri değildir.

Bir başka zaviyeden faillik kurumunu fiil hâkimiyeti teorisi²⁰ üzerinden okuduğumuzda ise fail, “suçun gidişatında belirleyici bir kontrol rolüne” sahip olan, “nihai kontrol sayesinde suçun gidişatına hâkim olan” veya suçun gidişatını elinde tutan kişi olarak tanımlanmaktadır.²¹ Bu tanımdan yola çıkıldığında söz konusu fiili hakimiyet, olayın merkezi figürü olarak iradesi aracılığıyla suçun gidişatını başlatabilen, engelleyebilen veya bir şekilde etkileyebilen kişiye aittir. Bu tür bir faillik anlayışı failin suçun gidişatını öngörmesi gerektiğini ve hatta bunun farkına vardığında kontrol edebileceğini varsayar. Neticeye giden yolu bilmeden, fail olayların gidişatını yönlendiremez ve kontrol edemez. Bu durumda kasten işlenen bir suç söz konusu olduğunda failin suçun gidişatı üzerindeki kontrolünü ortaya çıkaran tüm koşulları belirli bir oranda bilmesi gerektiği anlamı çıkar. Bu saptama ise suçun gidişatı olan nedensel seyrir ve onun normatif ifadesi olan nedensellik bağının kastın bilme unsuruna neden dahil olması gerektiğini açıklamaktadır.

III. Ceza Hukukunda Hata Kavramı

A. Tanım

Öncelikle belirtmek gerekir ki ceza hukuku bakımından hata bahsi kendi kendisine var olan, kasıt ve kusurluluk alanında belirli hukuki sonuçlar doğuran müstakil bir hukuki kurum olarak değerlendirilmemelidir.

¹⁸Brammsen Joerg, ‘Inhalt und Element des Eventualvorsatzes – Neue Wege in der Vorsatzdogmatik?’ (1989) JZ 81.

¹⁹Jescheck ve Weigend, (n 1) § 29 V 6 b.

²⁰Jakobs, (n 10) § 21 N 32; Kühl, (n 1) § 20, N 29; Roxin Claus ve Greco Luis, Strafrecht Allgemeiner Teil, Band II (4. Auflage, C.H. Beck 2003) § 25 N 27.

²¹Kühl, (n 1) § 20 N 26 vd.; Stratenwerth ve Kuhlen, (n 6) § 12 N 16.

‘Kastı kaldıran bir olgu hakkında hata’ şeklinde bağımsız bir hukuki müessese yoktur. Bu sebeple öncelikle yapılması gereken dış dünyada olup biten, hukuk özneleri ve nesneleri arasındaki ilişkileri tespit etmek ve failin içinde bulunduğu duruma yönelik fiili bir saptama yapmaktır. Hata kavramını gündeme getiren bazı olaylarda failin belirli olgulara ilişkin öznel tasavvuru ile gerçek olgular arasındaki ayrışmaların ön plana çıktıkları görülmektedir. Failin suç tipinde belirtilen maddi unsurlara ilişkin olarak bazı yanlış anlamalarının olduğu, tasavvurunun gerçeklikten saptığı tespit edildikten sonra bu durumun ceza hukuku bakımından ne anlama geldiği ve kendisine hangi hukuki sonuçlar bağlanacağı konuşulabilir. Failin tasavvurunda -etkileri kasıt veya kusurluluk düzeyi üzerinde olabilecek- gerçekliğe ilişkin eksiklikler tespit edildikten sonra ceza hukukunun hata öğretisine başvurulmalıdır.

Sözlük anlamında hata bir şey hakkında yanlış bilgi sahibi olunması anlamına gelir.²² Hatayı yapan kişi bir şeyin doğru veya gerçek olduğuna yanlışlıkla inanır ve bu konuda yanlış bir düşünce yahut tasavvura sahip olur. Yanılan kişinin doğru fikre sahip olmaması ya bilgisizlikten ya da yanlış bilgidir, yani hatalı bir varsayımdan kaynaklanır. Nesnel dış dünya ile kişinin bilincindeki öznel imge birbirinden ayrıştığında bir hatadan söz edebiliriz. Bu kavramda iki dünya ortaya çıkar: bir yanda gerçeklik, yani dış dünyadaki olgular; diğer yanda ise kişinin bunu algılama biçimi, dış dünyanın gerçekliğine dair kendi içsel perspektifi. Diğer taraftan suçun maddi unsurlarından birisinin varlığı hakkında failin taşıdığı şüphe, yani emin olamama hali, hata olarak değerlendirilmemelidir. Maddi unsurların varlığına ilişkin failin taşıdığı şüphe onun olası kast yahut bilinçli taksirle hareket ettiğine işaret eder.²³

Ceza hukuku anlamında hata kavramı, failin iç dünyasında bir suçun maddi unsurlarını oluşturan belirli koşulların varlığından habersiz olmasına veya bu unsurları yanlış anlamasına yol açan bir eksikliği tanımlar.²⁴ Başka bir ifade ile hata failin subjektif olan dış dünyadaki olay ve olgulara ilişkin tasavvuru ile objektif gerçekliğin birbirine uymaması haline denir.²⁵ Bu uyumsuzluk, ya gerçeğin bilinmemesinden (“negatif hata”=*ignorantia*) veya yanlış bilinmesinden (“pozitif hata”=*error*) kaynaklanır.²⁶

Hata kavramının anlamını ortaya koyduktan sonra, failin yanlış olduğu bu hatanın konusunun ne olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Prensip olarak, bir hata nesnel gerçekliği oluşturan tüm faktörlerle ilgili olabilir. Olası bilgisizliğin konusu geçmiş, şimdiki ve hatta gelecekteki durumlar, yani failin davranışının bir sonucu olarak ortaya çıkan olgular olabileceği gibi, suçun koşullarının ve hukuki sonuçların değerlendirilmesi de olabilir. Bu anlamda ceza hukuku doktrini açısından hata tipikliğe ait unsurlara, hukuka uygunluk nedenlerinin gerçekleşme koşullarına, fiilin haksızlık niteliğine veya suçun daha ağır veya daha hafif cezalandırılmasını gerektiren nitelikli hallerin varlığına ilişkin olabilir. Hata, suç tipinin maddi unsurlarının dış dünyadaki yansımalarına ilişkin ise failin kastını, suç tipinin hukuki değerlendirmesine ilişkin ise failin kusurunu etkilemektedir.²⁷

²²www.tdk.com.tr; Hettinger Michael, ‘Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumsstände – eine Einführung’ (1988) JuS L 71; Zafer Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75 (8. Baskı Beta Yayınları 2021) 325.

²³Jeschek ve Weigend (n 1) 307; Roxin ve Greco (n 20) § 12 N 95; Değirmenci Olgun, ‘Ceza Hukukunda Yanılma Kavramı Ve Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Yanılma’, (TBBT), Yıl 2014, Sayı 110, 133.

²⁴Warda, (n 2) 5; Rath Jürgen, ‘Zur strafrechtlichen Behandlung der aberratio ictus und des error in persona’, (Lang, 1993) 40; Burchard, (n 3) 10; Safferling, (n 5) 191; Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (20. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2024) 541 vd; Zafer (n 22) 325; Kurt Ülkü Aydemir, ‘Ceza Hukukunda Tipiklik Hatası’ (Adalet Yayınevi 2024) 27 vd.

²⁵Gössel Karl Heinz, ‘Über die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht’ (Dunkner § Humblot 1974) 9; Kayıhan İçel, Füsün Sokullu Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih S Mahmutoglu, Yener Ünver Suç Teorisi, (Beta Yayınları 2000) 276; Koca Mahmut ve Üzülmmez İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (17. Baskı, Seçkin Yayınevi 2024) 254; Köhl, (n 1), § 13 N 7-8; Erman Ragıp Barış, ‘Yanılganın Ceza Sorumluluğuna Etkisi’, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul 2006) 5.

²⁶Kudlich Hans ve Koch Jennifer, ‘Tatbestandsirrtum –error in persona- aberratio ictus’ (2017) JA 827; Hettinger, (n 22) L 72; Rath Jürgen, ‘Arbeitsschritte zur Behandlung strafrechtlicher Irrtumsfälle’ (1998) Jura 539; Rönnau Thomas, ‘Der Irrtum und seine Rechtsfolgen’ (2004) JuS 667; Köhl, (n 1) § 13, N 7-8; Joecks Wolfgang ve Kulhanek Tobias, ‘Art 15-16 StGB’ in Erb, Volker, und Jürgen Schäfer, (Hrsg.), Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, §§ 1-37, (4. Auflage München 2020) § 16 N 67.

²⁷Koca M ve Üzülmöz İ, (n 25) 255; Özgenç, (n 24), 541; Kaşıkara M. Serhat, ‘Türk Ceza Hukukunda Şahista Hata ve Hedefte Sapma’ (2010) TAAD 1 (2) 349.

B. Suçun Maddi Unsurlarında ve Nedensellik Bağında Hata

Alman Ceza Kanunu 16. Madde 1. paragraf şu şekilde düzenlenmiştir: “Suç fiilini icra ederken suç tipinin maddi unsurunu oluşturan bir durumu bilmeyen bir kişi kasıtlı olarak hareket etmiş sayılmaz. Taksirli sorumluluk hali saklıdır.”²⁸²⁹

Bu madde uyarınca fail, bilgisi kastın konusunu oluşturan ve suç tipinde belirli yasal ifadelerle karakterize edilen olgusal bir durumla ilgili hataya düşerse failin davranışının kasıtlı olarak gerçekleştirilmiş bir davranış olduğu iddia edilemez.³⁰ Fail dış dünyada var olan olgu ve olayları³¹, yani bir suçun maddi unsurlarını fark edemezse, bu hata mahkeme içtihatlarında ve literatürde suçun maddi unsurlarına ilişkin bir hata olarak adlandırılır. Suçun maddi unsurlarına ilişkin hata failin tipikliğin objektif nitelikteki unsurlarından herhangi biri hakkında bir bilgisizliği yahut yanlış bilgisi olduğunda ortaya çıkar.³² Bir suç genellikle bir dizi farklı maddi unsur içerir ve “bilginin” neyle ilgili olması gerektiği sorusu ortaya çıkar. Tipikliğin maddi unsuru ifadesiyle anlatılmak kastedilen hem dış dünyada gözlemlenebilen fiziki olay ve olgular (örneğin hırsızlıkta taşınabilir mal), hem de duyu organlarıyla değil bir normun yardımıyla tasavvur edilebilen (özel hayat, resmî belge, kişisel veri vb.) normatif olgulardır. Bu bakımdan hata tipte yer alan objektif nitelikteki herhangi bir unsura (fiil, netice, nedensellik bağı vb.) ilişkin olabilir.

Failin suç tipini oluşturan soyut nitelemeler üzerinde değil, gerçek yaşam koşulları konusunda yanıltıcıdan emin olmak önemlidir. Bunun mecburi ve en önemli sonucu ise failin suçun maddi unsuruna dahil edilebilen bir duruma ilişkin bilgisiz yahut yanlış bilgi sahibi olması halinde kasıtlı olarak hareket edememesidir. Sonuç olarak, bu bilginin yokluğu, suçun nesnel olarak mevcut koşullarının kasta isnat edilebilmesini engeller. Bu nedenle, hatanın önlenabilir olup olmadığına veya salt bilgisizlikten ya da olgusal veya hukuki nitelikte belirli bir yanlış anlamadan kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmaksızın failin kastı mevcut maddi şartlar için ortadan kalkar.

Yukarıda ‘değerlendirme’ başlığı altında değinildiği gibi suçun maddi unsurları ifadesi ile soyut bir biçimde ifade edilen ve suç tipinin kendine özgü haksızlığını karakterize eden somut olaylar ve olguların bütününe ilişkin bilgi kastın bilme unsuruna dahildir.³³ Bu somut olay ve olguların içinde hem objektif isnadiyet bağlamında suçun belirleyici bir unsuru olarak netice üzerinde haksız bir riskin yaratılması hem de nedensel araçların bilinçli kullanımı yoluyla meydana gelen ilgili olaylar dizisi (nedensel seyir) bulunmaktadır. Fail tarafından yaratılan tehlike ile neticede gerçekleşen tehlikeyi bir araya getirme işlevini nedensellik bağı yerine getirir. Neticenin oluş ve gelişme şekli anlamına gelen nedensel seyir kastın kapsamında olan ve her neticeli suçun yazılı olmayan bir maddi unsuru olan nedensellik bağı kapsamındadır. Somut neticeyi meydana getiren de olaylar ve olguların ilişkisi ve bağlantısı kısaca neticenin nasıl gerçekleştiği ana hatlarıyla bilinmeden neticeli suç için kasıtlı bir fiilden bahsedilemez. Bir zarar veya somut bir tehlikenin meydana getirilmesi neticesi suç tipinin bir unsuru olduğu için, kast bu neticenin gerçekleşme aşamasına kadar mevcut olmalıdır.³⁴

²⁸Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 95.

²⁹Tipikliğin maddi unsurlarında hata TCK’nın 30. maddesinin 1. fıkrasında aşağıdaki gibi düzenlenmiştir: “Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır.”; Tuğay M. Emre, Ceza Hukukunda Şahısta veya Konuda Hata (Ankara Adalet 2023) 57; Tipiklik ve unsur yanlışlığı hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Tunç Kübra, Ceza Hukukunda Kastı Engelleyen Hata (Adalet Yayınevi 2020) 157 vd.

³⁰Erman, (n 25) 25; Özgenç, (n 24) 542.

³¹Tipikliğin maddi unsurları ile kastedilen, suç tipine ilişkin dışarıdan algılanabilen objektif konu ve olgulardır: Joecks ve Kulhanek, (n 26) § 16 N 6; Dülger Murat Volkan ve Özkan Onur ve Bakdur Merve, Ceza Hukukunda Hata ve Hataya Bağlanan Hukuki Sonuçlar, TAAD, Yıl: 12, Sayı: 45 (Ocak 2021) 232; Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 161.

³²Koca Mahmut, ‘Türk Ceza Hukukunda Hata’ 3. Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Ankara 2009, 84 vd.

³³Jescheck/Weigend, (n 1) 294 vd.; Kühl (n 1) § 5 N 15; Jakobs (n 10) 262; Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 160 vd.

³⁴Jescheck/Weigend, (n 1) 296.

Dolayısıyla eğer fail hukuka aykırı bir tehlike yaratma fikrini genel nedensellik bağı bilgisinin yardımıyla duyuşsal veya zihinsel olarak algılanabilir bir bağlamda netice üzerinde somutlaşan tehlikeyle ilişkilendirmemiş, olay örgüsündeki zincirleme olayların gelişimi ve birbiri ile bağlantısına ilişkin tasavvura ana hatlarıyla sahip olamamış veya bu olay akışı ile ilgili yanlış bir tahayyüle kapılmış ise suçun maddi unsurlarından olan nedensellik bağındaki hata dolayısıyla gerçekleşen netice bakımından failin kastı ortadan kalkar.³⁵

IV. “Aberratio Ictus”

Aberratio ictus hukuki kavramı geleneksel olarak, failin fiilini herhangi bir suç konusuna yönelttiği, ancak hareketinin veya saldırısının sapması nedeniyle neticenin hedef alınan suç konusu üzerinde değil bir başka konu üzerinde gerçekleştiği durumları tanımlamak için kullanılır.

Olası kast ihtimali gözardı edilmek suretiyle standart durum şu şekilde gerçekleşir: Fail düşmanı A'yı öldürmek ister ve silahını ona doğrultur ve ateşler; ancak tüfek geri teper ve kurşun hedeften saptığı için A'yı değil, A'nın yakınında yürüyen B'yi vurur ve öldürür. *Aberratio ictus* bağlamında, bu tür durumlarda, gerçekleşen neticenin faile kasıtlı olarak gerçekleştirilmiş olarak isnat edilip edilemeyeceği, isnad edilecek ise bunun hangi şartlar altında olacağı ve özellikle çözümün nasıl gerekçelendirileceği tartışılmaktadır.

A. Tanım

*Aberratio ictus*³⁶ ağırlıklı olarak netice bakımından failin tasavvuru ve gerçeklik arasındaki uyumsuzluğa başvurularak tanımlanmaktadır: “Burada fail suç tipini fiilin icrası esnasında öngördüğünden başka bir konu üzerinde gerçekleştirmektedir; dolayısıyla somut olayda meydana gelen neticenin tasavvurunda bir eksiklik söz konusudur.”³⁷ *Aberratio ictus* vakalarında nedensel seyirden sapma unsuruna çeşitli tanımlarda açıkça değinilmektedir: “Failin haksız fiili sonucunda, failin tasavvurundan sapan bir nedensellik seyri nedeniyle netice öngörülen nesne yahut kişi üzerinde değil de başka bir nesne yahut kişi üzerinde gerçekleşirse *aberratio ictus* [...] söz konusu olur.”³⁸ Bu hukuki kavram altında incelenen vakalarda, fail başlangıçta saldırısını belirli ve bireyselleştirilmiş bir suç konusuna yöneltmektedir. Ancak bu saldırı eyleminin hedefinden sapması sonucunda, fail fiilini başka bir konu üzerinde gerçekleştirmektedir.³⁹

B. “Aberratio Ictus”da Hatayı Oluşturan Unsurlar

Yukarıda yapılan *aberratio ictus* tanımlarında görüleceği üzere bu hukuki kavram hata doktrini ile yakından ilişkilidir. Hata, ceza hukuk terminolojisinde failin suçun tipikliğini oluşturan maddi unsurları hakkındaki yanlış veya eksik bilgisi olarak tanımlandığı sürece, failin neticeye ya da neticeye aracılık eden nedensel sürece ilişkin olarak bilgisizliği yahut yanlış bilgisi söz konusu olduğunda hata hükümlerine başvurulması gerekir. Zira fail kasıtlı hareketi ile salt bir neticeye yönelik irade beyanında bulunmamakta bununla birlikte

³⁵Heinrich, (n 1) § 30 N 1088.

³⁶İlgili mahkeme kararları için bakınız: Hettinger Michael, Die Bewertung der aberratio ictus beim Alleintäter – Gedanken zum Verhältnis zwischen Sachverhalt und Gesetz –, (1990) GA 533 vd.; tanım için bkz.: Grotendiek Sven, Strafbarkeit des Täters in Fällen der aberratio ictus und des error in persona (Münster 2000) 100 vd.; Gropp Walter, Der Zufall als Merkmal der aberratio ictus, Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag, (Beck 1998) 58; Koriath Heinz, Einige Gedanken zu aberratio ictus, (1997) JuS 901 vd.; Hruschka, (n 6) 8-9; Silva Sanchez, (n 11) 352 vd.; tanımın eleştirisi için bakınız: Rath Jürgen, Rezension von: Grotendiek, Sven, Strafbarkeit des Täters in Fällen der aberratio ictus und des error in persona, (2001) GA 406 vd.

³⁷Engisch Karl, Untersuchungen über Vorsatz und Fahrlässigkeit im Strafrecht (2. Auflage Scientia 1964) 70.

³⁸Hillenkamp Thomas, Die Bedeutung von Vorsatzkonkretisierungen bei abweichendem Tatverlauf, (Schwarz Verlag, 1971) 19.

³⁹Schreiber Hans Ludwig, Grundfälle zu „error in objecto“ und „aberratio ictus“ im Strafrecht, (1985) JuS 874; Kühl, (n 1) § 13 N 29; Heinrich, (n 1) N 1105; Backmann, (n 8) 113; Moojer Donald, Die Diskrepanz zwischen Risikovorstellung und Risikoverwirklichung- Ein Beitrag zur Diskussion über Kausalabweichung und aberratio ictus, (Dissertation 1985) 95; Stratenwerth ve Kuhlen, (n 6) § 8 N 95; Baumann ve Weber ve Mitsch ve Eisele, (n 6) § 11 N 88; Leu Nicholas, ‘Zur Abgrenzung zwischen aberratio ictus und error in objecto’, (2014) ZStR 384.

neticenin ne zaman, nerede ve ne şekilde gerçekleşeceğine yönelik de karar verip iradesine bu unsurları da dahil etmektedir.

Aberratio ictus ifadesi ile kavramsallaştırılan söz konusu olay türlerinde, gerçek dış dünyada gözlemlenebilen somut olgu ve olaylar hakkında failin tasavvuru ile gerçekte meydana gelen durum arasındaki bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu olaylarda hem netice failin tasavvurundan farklı bir suç konusu üzerinde gerçekleşmiş hem de nedensellik bağının görünüm şekli olan nedensel seyir failin tasavvurundan ayrı düşmüştür. Bu sebeple bu başlık altında incelenen olaylardaki failin hatasının konusunu oluşturan durumlar ayrı ayrı ele alınmalıdır.

1. Suç Konusunda Hata

Suçun konusu suç tipinde icrai veya ihmali hareketin kendisine yöneldiği fiziksel veya toplumsal gerçekliği temsil eden kişi veya nesne olarak tanımlanmakta ve suçun maddi unsurlarından birisini oluşturmaktadır.⁴⁰ Kısaca suçun konusu failin hareketinin üzerinde gerçekleştiği kişi yahut ‘şey’i ifade eder.⁴¹

Fail, suç neticesinin tasavvur ettiği konu üzerinde meydana geleceğini varsayarsa fakat netice başka bir konu üzerinde vuku bulursa failin suçun konusunda hataya düştüğünden bahsedebiliriz. Zira failin tasavvurundaki hedef kişi yerine nedensel süreçteki sapma sonucu hiç planda olmayan bir başka kişi failin saldırısında hedef olmuştur. *Aberratio ictus* olaylarında da bu durum gerçekleşmiştir ve kastın yöneldiği konudan başka bir konu üzerinde netice gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu olaylarda failin hataya düştüğü ilk unsur suçun konusudur.⁴² Hedef konuya bir saldırı gerçekleştirebilmenin şartlarından biri de o hedefi zaman ve mekan düzleminde somutlaştırmak ve failin failini bu düzlemde o konuya yöneltmesidir. Bu şekilde somutlaştırılmış hedef konu yerine bir başka suç konusunun isabet alması durumunda failin suçun konusu üzerinde hataya düştüğü kabul edilmelidir.

2. Nedensellik Bağında Hata

Aberratio ictus kavramı ile ifade edilen olaylarda fail tarafından tasavvur edilmeyen bir neticenin ortaya çıkmasına neden olan şey hedeflenen suç konusu üzerinde haksızlık gerçekleştirmek üzere harekete geçirilen nedensel seyrin yoldan sapmasıdır. Bu bakımdan neticenin gerçekleşme şeklinin failin tasavvurundan sapması hedeflenen neticenin elde edilememesi bakımından vazgeçilmez bir ön koşuldur.⁴³ *Aberratio ictus* durumunun şahısta ve konuda hata hallerinden ayrıştığı nokta ise netice tasavvur edilenden farklı bir suç konusu üzerinde gerçekleşirken nedensel süreç failin olay akışına ilişkin tasavvurundan farklı bir şekilde ve mecrada ilerlemesidir.⁴⁴

Kasıtlı hareketin özünü oluşturan, onu taksirli hareketten ayıran ve dolayısıyla haksızlık içeriğini belirleyen unsur failin davranış normuna aykırı hareket etmeye ve neticeli suçlarda belirli bir neticeyi meydana getirmeye yönelik verdiği karardır. Bu karar failin suçun maddi unsurlarını oluşturan somut olgu ve olayları bilip istemesi suretiyle somutlaşır. Netice suçları söz konusu olduğunda failin bilgisinin kapsamına kendi davranışı ile gelecekte gerçekleşecek netice arasındaki bağlantıya ilişkin tasavvuru da girer. İki veya daha fazla önermeden bu sonuca şu şekilde gidilebilir:

⁴⁰Roxin ve Greco, (n 9) § 2 N 65; Sarıtaş Erkan, Suçun Yapısında Hareketin Konusu, (On İki Levha Yayıncılık, 2023) 163; Tulay, (n 29) 48.

⁴¹Özbek Veli Özer ve Doğan Koray ve Bacaksız Pınar ve Tepe İlker ve Başbüyük İsa, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (15. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024) 457; Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 258; Kurt (n 24) 257.

⁴²Silva Sanchez, (n 11) 352; Rath, (n 24) 44; Puppe, (n 9) 8; Kindhäuser ve Zimmermann, (n 9) § 27 N 53.

⁴³Silva Sanchez, (n 11) 363; Kindhäuser ve Zimmermann, (n 9) § 27 N 53; El Ghazi Mohamad, ‘Die Abgrenzung von error in persona (vel obiecto) und aberratio ictus’ (2016) JuS 303 vd.; Gropp, (n 36) 59; Hillenkamp, (n 38) 19 vd.; Welzel Hans, Das Deutsche Strafrecht (11. Auflage, Walter de Gruyter 1969) 73; Puppe Ingeborg, ‘Zur Revision der Lehre vom, konkreden Vorsatz und der Beachtlichkeit der aberratio ictus’ (1981) GA 14; Loewenheim Ulrich, ‘Error in obiecto und aberratio ictus – OLG Neustadt, NJW 1964’ (1966) JuS 311; Backmann, (n 8) 115.

⁴⁴Sternberg-Lieben ve Sternberg-Lieben, (n 9) 297; Backmann, (n 8) 115; Herzberg Rolf Dietrich, ‘Aberratio ictus und abweichender Tatverlauf’ (1973) ZStW 871.

1. Önerme: A B'yi silahla vurarak öldürmek istiyor.
2. Önerme: A B'yi öldürmek için bir silah temin etmesi gerektiğini biliyor.
3. Önerme: A B'yi öldürmek için ona doğru ateş etmesi gerektiğini biliyor.
4. Sonuç: A B'ye ateş ederek onu öldürüyor.

Görüldüğü üzere kasıtlı harekette bilme ve isteme kriterleri suçun maddi unsurlarından olan nedensel olay örgüsü üzerinde bu şekilde somutlaşmaktadır. Bu bakımdan örneğin kasten öldürme suçunda kasıt yalnızca bir kişinin ölümüne yönelik değil, daha ziyade somut bir suça yönelik neticeyi ortaya çıkaran öldürme eylemine yönelik olmalıdır.⁴⁵

Literatürde sıklıkla dile getirilen örneklerden yola çıkacak olursak sözgelimi failin mağduru köprüden suya atarak boğmak suretiyle öldürmek istemesine rağmen mağdur suya düşmeden başı köprü demirine çarparak ölürse yahut öldürme maksadıyla ateş edilen ve yaralanan mağdurun hastanede kaptığı bir enfeksiyon sonucu ölmesi durumunda nedensellik bağındaki sapmanın önemli yahut önemsiz olması tespitine göre ölüm neticesinin failin kastına isnadiyeti sorunsalı çözülecektir.⁴⁶ Aynı şekilde bir kişiyi öldürmek için ateş eden failin elinin titremesi sonucu merminin havaya gitmesi durumunda çıkan silah sesinden ürken atın öldürülmek istenen kişiyi ezmesi suretiyle ölüm neticesinin gerçekleşmesi örneğinde de nedensellik bağındaki sapmanın öneminin belirlenmesi somut neticenin failin kastına yüklenip yüklenemeyeceğini açıklığa kavuşturacaktır. Bu örnek olayların çözümünden ziyade dikkat çekmek istediğimiz husus neticeye sebebiyet veren olay örgüsünün suçun maddi unsurları arasında olduğu ve bu unsura ilişkin failin tasavvuru ile gerçekleşen olay akışı arasındaki uyumsuzluğun hata kavramının kapsamına dahil olduğudur.⁴⁷

Bununla birlikte Alman ceza hukuku literatüründe nadiren de olsa *aberratio ictus* durumunda failin olay akışının gelişim şekli konusunda hataya düşmediğini savunan görüşler de serdedilmiştir. Bu yaklaşımın temelinde yatan fikre göre, failin iradesinin oluşumunda bir hata gerçekleşmediği, sadece fiilin icrasının dış nedenlerden dolayı yahut failin beceriksizliği sebebiyle yolundan saptığı, dolayısıyla failin hatasından değil suç fiilinin hedefte sapmasından bahsetmek gerektiği savunulmaktadır.⁴⁸

Diğer yandan, Alman literatüründe baskın olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre, olayların fail tarafından tasavvur edilen ve gerçekte ortaya çıkan olay örgüsü arasındaki uyumsuzluğun, maddi unsurlar arasında saydığımız nedensellik bağının görünüm şekli olan nedensel seyir hakkında bir hata olarak tanımlanmasının doğru olduğudur.⁴⁹ Failin ortaya çıkardığı tehlikenin hangi suç konusu üzerinde hangi süreçlerden geçmek suretiyle gerçekleşeceği hakkındaki tasavvuru ile gerçekte olan olay akışı arasında bir ayrışma yaşıyorsa fail bu konuda iradesini oluştururken hataya düşmüş dememizde bir sakınca yoktur. Zira fail bir nesneyi vurmak için hedef aldığı anda ortaya çıkardığı tehlikenin netice üzerinde gerçekleşme aşamasına kadar olan süreci de bilmek ve istemek suretiyle irade oluşumuna dahil etmektedir.

⁴⁵Backmann, (n 8) 115; Bung, (n 7) 162.

⁴⁶Bu noktada dikkat çekmek gerekir ki makale kapsamında ele aldığımız olaylarda neticenin failin eylemine objektif olarak isnad edilebilirliğine engel olmayan sapma durumları ele alınmaktadır. Bu bakımdan objektif olarak failin fiiline isnat edilemeyen neticeler için zaten subjektif isnadiyet sorgulamasına gerek kalmamaktadır. Aynı şekilde failin olası kastla hareket ettiği durumlarda da nedensellik bağındaki hatanın önemliliği sorunsalı gündeme gelmeyecektir.

⁴⁷Alman hukuku literatüründe nedensellik bağındaki gerçeklik tasavvur uyumsuzluğuna yol açan sapmaların failin hatası kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bakınız: Welzel (n 43) 73; Jescheck ve Weigend (n 1) 312; Kühl (n 1) § 13 N 41 vd.; Puppe Ingeborg, Die Zurechnung des Erfolges zum Vorsatz (2017) ZStW 12.

⁴⁸Backmann, (n 8) 113; Kudlich Hans ve Koch Jennifer, (n 26) 828; Bu görüşün ender savunucularından olan Baumann da tasarlanan olay akışı ile fiilen gerçekleşen olay akışı arasındaki farklılığın (sapmanın), başlı başına hata olarak adlandırılmasını haklı bulduğunu ifade eder; ancak kavramsal açıklık uğruna bu terimi yalnızca tasavvur edilen ve zarar verilen suç konusunun aynı olduğu durumlarla sınırlamak ister: Baumann Jürgen, Strafrecht Allgemeiner Teil (8. Aufl., Ernst und Werner 1977) 404.

⁴⁹Loewenheim, (n 43) 311; Hillenkamp, (n 38) 20; Safferling, (n 5) 163; Kindhäuser ve Zimmermann, (n 9) § 27 N 53; Roxin ve Greco, (n 20) § 12 N 160.

3. Aberratio Ictus” – Nedensellik Bağında Hata İlişkisi

Aberratio ictus durumunda fail tarafından başlangıçta öngörülen nedensel seyirden bir sapma olmaksızın hedeflenmeyen bir suç konusunun isabet almasının mümkün olmadığına dikkat edilmelidir. Bu tür sapmalar nedeniyle, hedeflenen suç konusuna yöneltilen saldırı eylemi hedefini ıskalamakta ve başka bir suç konusuna isabet etmektedir. *Aberratio ictus* olaylarını kategorize ederken ve bu sınıflandırmayı gerekçelendirirken, suçun gerçekleşme sürecindeki olay akışındaki sapmanın bu temel özelliği belirleyici bir rol oynamalıdır. “Saldırının sapması” terimi, *aberratio ictus* vakalarında suçun oluşumundaki nedensel seyrin failin tasavvurundan farklılaşması ve bunun sonucunda da suçun gerçek neticesinin fail tarafından tasavvur edilen neticeden farklı olması anlamına gelir.

Tersten okuma yapacak olursak suç konusunu ıskalamak soyut bir bakış açısıyla hedef noktayı ıskalamak olarak değerlendirilirse, *aberratio ictus*’daki tasavvur hakikat ayrışması ile sadece nedensellik seyrinden sapmanın olduğu fakat neticenin tasavvur edilen suç konusu üzerinde gerçekleştiği olaylar arasında ortak bir referans noktası daha tespit edilebilir. Sadece nedensel seyir üzerinde bir sapma olması durumunda bile suçun konusu üzerinde neredeyse hiçbir zaman mağdur tarafından tasavvur edilen ve hedeflenen noktaya tam olarak isabet edilemez. Hedef noktası ile çarpma noktası arasındaki uyumsuzluğa örnek olarak, failin mağdurun göğüs kafesini hedef alması, ancak merminin önce yoldan geçen bir arabadan sekmesi ve ardından hedeflenen mağdurun göğüs kafesi yerine kafasına isabet etmesi verilebilir. Dolayısıyla suçun oluş ve gelişim aşamalarına ilişkin düşülen her hata durumu beraberinde netice üzerinde çeşitli düzeylerde olabilecek bir farklılık ortaya çıkaracaktır.

Bu örtüşen özellikler sebebiyle, yani *aberratio ictus*’un nedensellik bağında hata unsurunu da içermesi dolayısıyla bu kurum adı altında incelenen olayların sadece nedensellik bağında sapma içeren olaylardan ne şekilde ayrıştırılabileceği ve bağımsız bir kurum olma imkanı sorgulanmaktadır.

Aberratio ictus olaylarının genel kural olarak nedensellik bağındaki sapma unsurunu içerdiği tespit edildiğinde, bu kabul beraberinde bir sınıflandırma problemini gündeme getirmektedir. Temel soru zorunlu olan nedensellik seyrindeki hata unsuru sebebiyle *aberratio ictus*’un nedensellik bağında hata başlığının özel bir biçimi olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Her ne kadar bu kabulü onaylayan⁵⁰ ve reddeden⁵¹ görüşler Alman doktrininde serdediliyor olsa da her iki kabul de sonuç olarak söz konusu olayların çözümünde önem taşımamaktadır.⁵² Zira her iki durumda da nedensellik bağında ve suç konusu üzerinde hata halleri *aberratio ictus* olaylarında tespit edilmeli ve bu iki hata hali göz önünde bulundurulmak suretiyle hukuki çözüm ve gerekçelendirme yapılmalıdır. *Aberratio ictus*’un nedensellik bağında hata kurumunun özel bir şekli olarak kabul ettiğimizde netice üzerindeki farklılığa ilişkin ayırıcı bir ölçüt getirmemiz gerekirken, bu kabule dayanmadığımızda ise yine de nedensel seyrin failin tasavvurundan sapmış olduğu saptamasını yapmamız gerekecektir.

V. Türk Ceza Hukukunda Hedefte Sapma Kurumu

A. Genel Yaklaşım

Türk Ceza Hukuku literatüründeki yaygın görüşe göre, araçların yetersizliği veya beceriksizce kullanılması gibi faile veya failin suçta kullandığı vasıtaya ait dışsal bir etken dolayısıyla, failin amaçladığı neticenin yanı

⁵⁰BGHSt 37, 214, 219; Hillenkamp, (n 38) 58; Moojer, (n 39) 189; Wolter Jürgen, ‘Objektive und personale Zurechnung zum Unrecht, zugleich ein Beitrag zur aberratio ictus’ (de Gruyter 1984) 124.

⁵¹Schreiber, (n 39) 874.

⁵²Hettinger, (n 36) 539 Dipnot 37.

sıra⁵³ veya sadece amaçladığından başka⁵⁴ bir neticeyi gerçekleştirmesine “sapma” (inhiraf) denmektedir.⁵⁵ Sapma halinde failin tasavvuru gerçekle uyuşmamakta ve hareketin neticesi istenmeyen bir konu üzerinde ortaya çıkmaktadır.⁵⁶ Bu tanıma göre söz gelimi A kişisi hedef alınarak sıkılan bir kurşunun elin titremesi, hedef alınan kişinin kaçması, rüzgarın aniden esmeye başlaması veya silah namlusunda bir sorun çıkması gibi sebeplerle oradan geçmekte olan herhangi bir B kişisine isabet etmesi durumunda sapma-inhiraf kavramı gündeme gelecektir.

Görüldüğü üzere hedefte sapma başlığı altında tasvir edilen olaylarda *aberratio ictus* kavramının kapsamına giren nedensel sürece ilişkin tasavvur-hakikat ayrışmasının unsurlarına rastlanmaktadır. Suç neticesinin hangi konu üzerinde gerçekleşeceği ve bu neticeye giden nedensel olay örgüsünün seyri hususunda failin tasavvuru gerçeklikten sapmıştır.

Bu benzerliklere rağmen Türk Ceza Hukuku literatüründe ‘sapma’ kelimesine müstakil bir kavramsal içerik tayin etmek suretiyle hata kavramından ayrıştırılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır.⁵⁷ Bu çabanın sebeplerinden biri de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler bölümündeki hata kurumunun düzenlendiği 30. maddenin gerekçesinde hedefte sapmanın bir hata hali olmaması nedeniyle bu kısımda düzenlenmediği; konunun suçların içtimaı ve özellikle de fikri içtima kapsamında değerlendirilmesi gerektiğinin vurgulanmış olmasıdır.⁵⁸ Türk hukukunda baskın olan görüşe göre hedefte sapma halinde tek bir suçun varlığı kabul edilmeli ve fikri içtima hükümleri uygulanmalıdır.⁵⁹ Bu bakımdan failin gerçekleştirmek isteyip gerçekleştiremediği suç bakımından teşebbüs hükümleri, failin gerçekleşmesini istemeyip sapma neticesinde gerçekleşen suç bakımından ise tamamlanmış taksirli suç hükümleri uygulanmalıdır.⁶⁰ Bir çok Yargıtay kararında da bu görüşün savunulduğu görülmektedir.⁶¹ Diğer bir görüş ise sapma durumunda, hareket tek olmakla birlikte, söz konusu hareket birden fazla neticeyi meydana getirmiş olduğu için birden fazla failin mevcut olduğu ve bu sebeple fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağı, sorumluluğun kast veya taksir hükümlerine göre belirlenmesi ve gerçek içtima kuralla-

⁵³Bu durumda çok neticeli sapmadan bahsedilmektedir; Eroğlu Fulya, ‘Sapma Kavramı ve Türk Ceza Hukukunda Sapma Halinde Uygulanacak Hükümler’ Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi IX/2 (2012) 635; Kaşıkara, (n 27) 360; Centel Nur ve Zafer Hamide ve Çakmut Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş (12. Baskı, Beta Yayınevi 2023) 435.

⁵⁴Bu durumda tek neticeli sapmadan bahsedilmektedir; Kaşıkara, (n 27) 367; Karaaslan Reşit, ‘Şahısta Hata ve Hedefte Sapma’ (2019) GSÜHFD cilt 18 sayı 2, 230.

⁵⁵Akbulut Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler (11. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024), 173; Artuk Mehmet Emin ve Gökçen Ahmet ve Alşahin M Emin ve Çakır Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler (17. Baskı Adalet Yayınevi Ankara 2023) 564 vd.; Centel, N ve Zafer H ve Çakmut Ö, (n 53) 433 ; Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 256; Eroğlu, (n 53) 634; Kaşıkara, (n 27) 359 vd.; Erdem Mustafa Ruhan, ‘Suçun konusunda yanılma ve sapma’ C.21 Özel Sayı (2019) D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi 52; Özbek V Ö ve Doğan K ve Bacaksız P ve Tepe İ ve Başbüyük İ, (n 41) 422 vd., 433 vd

⁵⁶Demirbaş, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, (19. Baskı 2024), 491; Kayıhan İçel, Füsün Sokullu Akıncı, İzzet Özgenc, Adem Sözüer, Fatih S Mahmutoglu, Yener Ünver (n 25) 278; Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 243.

⁵⁷Dülger M V ve Özkan O ve Bakdur M, (n 31) 257; Kaşıkara, (n 27) 360; Zafer H, (n 22) 327; Yavuz Özge Ceren, Hedefte Sapma ve Ceza Sorumluluğu, (Seçkin Yayınevi 2020) 48 vd.; Karaaslan (n 54) 229 vd.

⁵⁸Özgenc, (n 24) 541; Erdem, (n 55) 54.

⁵⁹Centel N ve Zafer H ve Çakmut Ö (n 51) 434; Akbulut, (n 54) 173 vd.; Karaaslan, (n 54) 235; Zafer, (n 22) 328; Demirbaş (n 54) 493; Hakeri Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, (30. Baskı, Adalet Yayınevi 2024) 452 vd.; Değirmenci (n 23) 136; TCK m. 44 gerekçesinin ilgili bölümü: “Gerek doktrinde gerek uygulamamızda, hedefte sapma durumunda da fikri içtima hükmünün uygulanması gerektiği konusundaki görüş hâkimdir. Bu nedenle, kanuni düzenlemede hedefte sapmanın şahısta yanılma ile birlikte değerlendirilmesinden vazgeçilmiştir. Örneğin bir kişiyi yaralamak için fırlatılan sopa, mağduru yaraladıktan sonra veya mağdura isabet etmeden vitrin camına çarparak kırılmasına neden olabilir. Bu durumda, sopa fırlatma fiiliyle hem tamamlanmış veya teşebbüs aşamasında kalmış kasten yaralama suçu hem de başkasının malına zarar verme suçu işlenmiş olmaktadır. Aynı şekilde, bir kişiyi öldürmek için ateşlenen silâhtan çıkan kurşun, mağdura isabet etmeden duvara çarpması nedeniyle sekerek bir başkasının ölümüne veya yaralanmasına neden olabilir. Bu durumda, hedeflenen kişi açısından kasten öldürme suçu teşebbüs aşamasında kalmıştır; ancak, sekme sonucunda ölümüne veya yaralanmasına neden olunan kişi açısından ise, taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçu işlenmiş olmaktadır. Bu gibi durumlarda kişi işlediği bir fiille birden fazla farklı suçun oluşumuna neden olmaktadır ve bu suçlardan en ağır cezayı gerektireni ile cezalandırılmasıyla yetinilmelidir.”

⁶⁰Olası kasta ilişkin durumların makalenin kapsamı içerisine alınmadığına giriş bölümünde değinilmiştir. Buna karşın hedefte sapmada tek bir suçun varlığını kabul eden görüşler için bkz.: Centel N ve Zafer H ve Çakmut Ö, (n 51) 434.

⁶¹YCGK, 16.09.2014, E: 2013/9-431, K: 2014/377; YCGK, 10.11.1975 – E: 4/259 – K: 278; YCGK, 18.10.2018, E: 2015/1-158, K: 2018/444; YCGK, 05.02.2019, E: 2018/1-310, K: 2019/62.

rının uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir.⁶²

Yargıtay kararlarında da *aberratio ictus* olayları bakımından sapmanın hatadan kavramsal olarak ayrıştırılması gerekliliği şu şekilde gerekçelendirilmiştir: “Hedefte sapma; yapılan hareketin, gerçekleştirilmek istenen suç konusu üzerinde değil de failin yetersizliği veya yeteneğini gereği gibi kullanamaması ya da sair bir sebepten ötürü meydana gelen sapma sonucunda başka bir konu üzerinde gerçekleşmesidir. Hedefte sapma halinde bir hata söz konusu değildir. Zira hedefte sapmada sapan failin iradesi değil hareketidir. Bu halde hareket adeta saparak yön değiştirmekte ve neticesini istenilen konu üzerinde değil de başka bir konu ya da istenilen konu yanında istenilmeyen başka konu veya konular üzerinde gerçekleştirmektedir. Hatada ise failin bilgisizliği ya da yanlış bilgisi söz konusu olup, failin düşündüğüyle gerçek arasında zıtlık bulunmaktadır.”⁶³ Yargıtay daha eski tarihli bir başka kararında ise *aberratio ictus* olayını TCK’nın 30/1. maddesini ilgilendiren hata kapsamında değerlendirmiştir.⁶⁴

Hedefte sapma hali Türk Ceza Hukuku literatüründeki hâkim anlayışa göre hukuki anlamda bir hata sayılmamaktadır. Bu yaklaşıma gerekçe olarak sapma kavramı ile ifade edilen olaylarda gerçekle tasavvur arasında bir uyumsuzluk hali olmadığı iddia edilmektedir. Bu konuda vurgulanan bir başka husus ise söz konusu durumlarda failin suçun unsurlarına ilişkin bir yanlışlık halinde olmadığı sadece beceriksizce davranıldığı iddiasıdır.⁶⁵ Ceza hukuku bakımından hata kavramı “kişinin gerçekte meydana getirdiği ile zihninde oluşan tasavvurun uyuşmamasıdır”⁶⁶ şeklinde genellikle doğru tanımlandıktan sonra hatanın iradenin oluşum sürecine etki ettiğine ve gerçeğin yanlış biçimde tasavvuru veya bilinmesi nedeniyle iradenin bozulmuş olarak doğduğuna vurgu yapılmıştır.⁶⁷ Sapma ifadesini hata kavramından ayırtırmak için vurgulanan bir diğer husus ise sapma olayının failin iradesinin ortaya çıkmasından sonraki bir aşamada ortaya çıktığı iddiasıdır.⁶⁸ Bu teze göre hata halinde kusur failde görülmekte ve dikkatli davransaydı fail hatasını engelleyebilirdi denilmektedir. Sapma durumunda ise hareket icra edilip olay akışının kontrolü failin elinden çıktıktan sonra sapma gerçekleştiği için failin engel olabilme ihtimali bulunmamaktadır.⁶⁹

B. Değerlendirme

Hedefte sapma ile hata kavramlarını ayırtırmaya çalışan yaklaşımın teorik dayanaktan yoksun olduğunu düşünmekteyiz. Sapmanın hatadan farklı bir durum olduğu iddia edildiğinde failin kastının gerçekleşen tipik netice açısından ortadan kalkması konusunda teorik bir açıklamaya ihtiyaç vardır. Hedefte sapma durumlarının suçların içtimai kapsamında değerlendirilmesi önerisi hukuki bir dayanak değildir. Seçilen araçların yetersizliği veya yetenekli şekilde kullanılmaması sebebiyle netice başka bir suç konusu üzerinde gerçekleşiyorsa iradenin oluşum aşamasında bir hataya düşülmemiş, sadece eylem hedefinden sapmıştır şeklinde özetlenebilecek Türk hukuk literatüründeki yaygın görüş neticenin gerçekleşmesine ilişkin iradenin oluşum aşamalarını ve kapsamını yeterince dikkate almamaktadır. Failin kasıtlı bir eyleminden bahsedebilmek için bilme ve isteme unsurlarının suçun maddi unsurlar altında sayılan tüm olay ve olgular üzerinde makul bir seviyede aranması gerekmektedir. Eğer nedensellik bağının görünüm şekli olan olayların oluş ve gelişim seyrini suçun maddi unsurları arasında sayıp kastın konusuna dahil ediyorsak ve failin ortaya çıkardığı

⁶²Eroğlu, (n 48) 655; Kaşıkara, (n 27) 364; Erman, (n 25) 93.

⁶³YCGK, 10.12.2013, E: 2102/1-1572, K: 2013/600; Y. 1. CD, 8.5.2017, E: 2017/115, K: 2017/1481.

⁶⁴Yargıtay 1. CD, 20.11.2007, 7389/8583 (YKD, C.; 34, 2008/3, 536); Yargıtay 1. CD, 17.12.2007-4153-9468.

⁶⁵Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 256; Dülger M V ve Özkan O ve Bakdur M, (n 31) 257; Kaşıkara, (n 27) 381; Hafizoğulları Zeki, “Türk Ceza Hukuku Ders Notları”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 2007-2008, 413: Bu eserde yazar beceri hatası ifadesini kullanmıştır.

⁶⁶Özgenç, (n 24) 541 vd.; Jescheck ve Weigend, (n 1) 307; Karaaslan, (n 54) 229.

⁶⁷Koca M ve Üzülmüş İ, (n 25) 254.

⁶⁸Erdem, (n 55) 58; Değirmenci (n 23) 134.

⁶⁹Hakeri, (n 59) 452; Kaşıkara, (n 27) 352 vd.

tehlikenin hangi suç konusu üzerinde hangi süreçlerden geçmek suretiyle gerçekleşeceği hakkındaki tasavvuru ile gerçekte olan olay akışı arasında bir ayrışma yaşanıyorsa fail bu konuda iradesini oluştururken hataya düşmüş dememizde bir sakınca yoktur. Nedensellik bağlantısının suçun maddi unsurları arasında olduğunu tespit ettikten sonra failin neticeye götüren olay örgüsü hakkındaki tasavvurunun gerçekleşen olay örgüsünden farklı olduğunu tespit etmek failin bu hususta hataya düştüğünü belirtmek için yeterli bir saptamadır. Zira failin iradesi ortaya çıkardığı tehlikenin netice ile olan fiziki bağına ilişkin de bir saptama içermektedir.

Örneğin silahla gerçekleştirilen bir saldırı da failin öldürme kastını tespit edebilmemiz için yapmış olduğu eylemin neticeye ne surette yol açtığını ve failin bu sürece ilişkin bilgi ve tasavvur durumunu tespit etmemiz gerekir. Örneğin fail karşısında yürüyen hedefi vurmak istediğinde havaya doğru ateş etmek yerine hedefine doğru nişan alması gerektiğini, ormanlık bir alanda ise ağaçların kendine engel teşkil edebileceğini, rüzgârlı bir havada ise merminin yön değiştirebileceğini bilmelidir ve neticeyi gerçekleştirebilmek adına bu şartlara uygun bir davranış sergilemelidir. Bu durumlarda failin gerçekleşen netice yönünden kastını tespit edebilmemiz için bu gibi dışsal faktörlerin bilgisinin de failin kastına dahil olduğunu dikkate almalıyız. Belirli bir hedefi isabet ettirmek isteyen fail hareketini o istikamette yönlendirmesi, uygun araç seçiminde bulunması, neticeye mani olabilecek dış faktörleri mümkün mertebe etkisiz hale getirmesi gerektiğini bilmelidir. Failin neticeyi kendi kararının sonucu kılabilmesi için tesadüfe mahal vermemek adına nedensel sürecin gerçekleşme aşamalarını önemli ölçüde bilmesi ve istemesi gerekir. Neticeye ilişkin kasıtlı bir davranış bu neticeye götüren sürece ilişkin bir tasavvuru da şart kılar. Bu durum failin kasıtlı bir fiilinden bahsedebilmek için kendi hareketi ile netice arasındaki nedensel sürece ilişkin bir bilgi ve istek taşıması gerektiğini göstermektedir.

Türk hukuk literatüründe hedefte sapma olarak sınıflandırılan aberratio ictus olaylarında failin nedensellik bağında hataya düştüğünü tespit eden Toroslu/Toroslu'ya göre: ‘...hata sadece iradenin oluşum sürecini değil iradenin gerçekleştirilmesi sürecini de etkiler. Bu tür hata hareketten kaynaklanan nedensel sürecin fail tarafından öngörülenden farklı bir şekilde ortaya çıkması halinde söz konusu olur. Yani öngörülen olayın gelişimi ile gerçekte ortaya çıkanın gelişimi arasında fark bulunduğunda bu tür bir hatadan söz edilir. Doktrin bu tür hataya sapma adını vermektedir.’⁷⁰ İrade oluşum ve irade gerçekleşme süreci şeklindeki ayrıma gitmeden bir neticeye yönelik irade oluşumunda bu neticeye götüren nedensel olaylar zincirinin de failin öngörüsü dahilinde olması gerektiği tezini savunmakla beraber failin bu hususta hataya düştüğünü tespit etmesi bakımından bu görüş de dikkate alınmalıdır.

Sapmanın iradenin ortaya çıkmasından sonraki bir aşamada gerçekleştiği ve failin bilgisizliği yahut yanlış tasavvurundan kaynaklanmayan bir sebepten ötürü sadece neticenin hedeflenenden başka bir konu üzerinde gerçekleşmesine yol açtığı tezine iştirak etmiyoruz. Zira fail bir nesne veya kişiyi vurmak için hedef aldığı anda ortaya çıkardığı tehlikenin netice üzerinde gerçekleşme aşamasına kadar olan süreci de bilmek ve istemek suretiyle irade oluşumuna dahil etmektedir. Failin iradesini oluştururken kendisini neticeye taşıyacak olay örgüsüne ilişkin bir tasavvura sahip olmasına gerek olmadığı sadece salt bir netice arzusu taşımasının kasıtlı bir hareket için yeterli olacağı yaklaşımına katılmamaktayız. Failin olay akışından kopuk bir netice irade ortaya koyabilmesi mümkün değildir. Bu durum ancak bir dua, temenni yahut umut olarak sınıflandırılabilir. Tam aksine gerek kasıtlı hareketin temelinde yatan ve onu taksirli hareketten ayırtıran failin suç işleme kararında gerekse faillik kurumunu gerekçelendiren öne sürülen olay akışına hükmetme kriterlerinde nedensel sürece ilişkin bilgi ve kontrol unsurlarının önemi vurgulanmaktadır. Olayın gelişim sürecini kontrol eden ve iradesiyle yönlendirebilen kişiyi fail olarak tanımlayan bu yaklaşım dikkate alındığında kasten hareket eden kişinin faillik statüsünün tespitinde nedensel sürecin bilgisine vakıf olmasının anlamı ve önemi daha iyi anlaşılacaktır.

⁷⁰Toroslu Nevzat ve Toroslu Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım (24 Baskı Savaş Yayınları) 272 vd. Kaşıkara, (n 27) 348.

Ayrıca TCK m. 35’te suça teşebbüsün cezalandırılabilmesi için elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlama şartı vardır. Bir hareketin belirli bir suç neticesi bakımından elverişliliğini belirlerken kullanılan araç, fiilin icra şekli, çevresel faktörlerin hareket üzerindeki olası etkileri, suçun maddi konusunun yer ve zaman gibi belirleyici özellikleri dikkate alınmak durumundadır. Hareket bu ve benzeri unsurlar bakımından neticeyi meydana getirmeye uygunsa elverişli hareketten bahsedilecektir. Bu meyanda hareketi ve neticeyi bilmek ve istemek demek tipikliği oluşturan tüm bu somut olgu ve olayları belirli bir oranda bilmek ve istemek demektir. Bu sebeple TCK m. 30/1’de suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen kimse kasten hareket etmiş olmaz denilmek suretiyle suç tanımındaki maddi unsurlar harekete bağlanmıştır. Sonuç olarak hareket haricindeki sayılan somut olgu ve olaylara ilişkin failin tasavvuru gerçeklikten ayrı düştüğünde oluşan hata hali doğal olarak neticeye yönelik iradeyi de etkilemektedir.⁷¹

Hata halinde kusuru failde gören ve dikkatli davranması yahut daha becerili olması halinde hataya düşmeme ihtimalinden bahsedip, sapma halinde olayın kontrolü elinden çıktığı için failin ihmali olmadığından bahisle iki kavramı ayırmak isteyen görüşe⁷² katılmamaktayız. Çünkü eğer fail iradesini oluşturma sürecinde ve fiili icra aşamasında kullandığı araçları daha iyi seçmiş, çevresel faktörleri daha fazla dikkate almış yahut işleyeceği suç için kendi becerilerini daha fazla geliştirmiş olsaydı olay akışında ortaya çıkan beklenmedik lakin objektif olarak öngörülebilir sapmaları engelleme imkân ve kabiliyeti kazanabilirdi. Bu bakımdan sapma halinde olayların kontrolünün failin elinden çıktığından bahisle bu kavramı hatadan ayırtmak kavramsal açıdan yeterli gerekçelendirmeyi sunmamaktadır.

Sapma durumunda iradede hata olmadığını sadece dış etkiler nedeniyle sağlıklı oluşan irade sonucu ortaya çıkan fiilin sapma sonucu başka bir konu üzerinde neticeyi gerçekleştirdiğini iddia eden görüş irade oluşum aşamasında bilme ve isteme unsurlarının suçun maddi unsurlarından biri olan nedensellik bağına da kapsadığını göz ardı etmektedir. Neticeli suçlarda bir neticeye yönelik eylemde bulunan failin olayın gelişim aşamalarının ana hatlarına ilişkin bir tasavvur taşıması yahut yanlış tasavvur sahibi olması durumunda kişinin iradesinin sağlıklı olduğundan bahsedilemez. Neticeli suçlarda kasıtlı hareketin temelinde korunan hukuki değeri ihlal eden ve belirli bir neticeyi gerçekleştirmeye yönelik failin kararı vardır.⁷³ Failin iradesini yansıtan bu karar failin fiiline, suçun konusuna ve bu ikisi arasındaki bağlantının yer zaman ve oluş şekli açısından suç konusu üzerinde ne şekilde bir araya geleceğine dair tasavvurlardan oluşur. Failin neticeyi kasten gerçekleştirdiği söyleyebilmek için olay örgüsünün genel hatlarına ilişkin bilgi ve istek sahibi olduğunu teyit etmek gerekmektedir.⁷⁴ Sözelimi silahla ateş etmek suretiyle kasten öldürme suçunu işleyen failin tetiğe basması gerektiğini, hedefine uygun bir mesafede bulunması gerektiğini, hava durumu ve ortam kalabalığı gibi çevresel faktörleri dikkate alması gerektiğini bilmesi icap eder. Dolayısıyla failin neticeye yönelik bir bilinci ve istenci olması demek kendisini neticeye ulaştıracak olan bu sürecin de iradesinde mevcut bulunması anlamına gelir. Bu bakımdan gerek failin beceriksizliği sonucu gerekse dış faktörlerin etkisi ile bu olay örgüsü failin tasavvurunun dışına çıkarsa bu durumda da suçun maddi unsurlarından olan nedensel süreç üzerinde failin hataya düştüğünü tespit edebiliriz.

VI. “Aberratio Ictus”un Hukuki Sonuçları

Öncelikle belirtmek gerekir ki incelediğimiz *aberratio ictus* olaylarında suç konusunu oluşturan hedeflenen ve isabet alan kişi ya da şeyler aynı yasal suç tipinin maddi unsurunu oluşturmali ve eşit değerde

⁷¹Zafer, (n 22) 330.

⁷²Hakeri, (n 59) 452; Kaşıkara, (n 27) 381; Dülger M V ve Özkan O ve Bakdur M, (n 31) 257.

⁷³Engisch, (n 37) 177; Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 23 vd.; Ziegert, Vorsatz, Schuld und Vorverschulden, Berlin 1987, 144; Bung, (n 7) 168; Stratenwerth ve Kuhlen, (n 6) § 8 N 66.

⁷⁴Özbek V Ö ve Doğan K ve Bacaksız P ve Tepe İ ve Başbüyük İ, (n 41) 460.

olmalıdır. Farklı suç tiplerinin konusunu oluşturan veya eşit değerde olmayan suç konuları söz konusu olduğunda ittifakla kabul edilen görüş üzerinde hataya düşülen konunun kişinin kastını ortada kaldıracığı, bunun sonucunda hedeflenen suç konusuna ilişkin teşebbüs aşamasında kalmış suç ve ayrıca gerçekleşen netice için eğer taksirli hali kanunen cezalandırılıyorsa taksirli sorumluluğun gündeme geleceğidir.

Aberratio ictus başlığı altında incelenen olaylara genel olarak üç tip hukuki sonuç bağlanmaktadır. İlk görüş⁷⁵ eğer tasavvur hakikat ayrışması sonucu gerçekleşen neticenin konusu tasavvur edilen netice gerçekleşseydi zarar görecektir olan neticenin konusuyla eşit değerde ise bu olaylarda meydana gelen sapma hallerinin failin kastını etkilemeyeceği şeklindedir. İkinci görüş⁷⁶ söz konusu sapmaların failin kastını ortadan kaldıracığını iddia ederken üçüncü gruptaki görüşler⁷⁷ ise olay bazlı ayrımı esas alıp belirlediği kriterlerin gerçekleşip gerçekleşmediği durumlarda farklı hukuki sonuçları tercih etmektedir.

A. “Aberratio Ictus”taki Sapmanın Önemsiz Olduğuna Dair Görüşler

Aberratio ictus’un önemsizliğine ilişkin argümanlar temelde, kasıtlı ve tamamlanmış bir neticeli suçun varlığını doğrulamak için suç eylemi sebebiyle gerçekten zarar gören suç konusu ile failin hedeflediği suç konusu arasında tam bir uyumun gerekli olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Bu görüşler, kastın belirli bir suç konusu üzerinde somutlaştırılmış özel bir kasıt olarak kabul edilip edilmeyeceği ve somut neticenin suçun yasal unsurlarına ait olgusal bir durum olarak kabul edilip edilmeyeceği gibi temel soruları haliha-zırda tartışmaktadır.⁷⁸ Bu yaklaşıma göre failin kastının suç konusunun sadece kurucu özelliklerini içermesi yeterlidir.⁷⁹

1. Türe ilişkin Genel Kast Anlayışı

Bu görüşün ana tezi şu şekildedir: Failin tasavvurundaki neticenin üzerinde gerçekleştiği suç konusuna eşdeğer ve aynı suç tipinin kapsamına giren bir suç konusu failin fiilinden zarar görmüşse bu durum kastın tamamlanmasını teyidi için yeterli görülmelidir. Failin suç tipinde belirtilen suç konusunun türüne ait belirli bir hedefi vurmayı amaçlamış olması ve buna bağlı olarak, fiili gerçekleştirdikten sonra, hedeflenen konu olmasa da, bu türe ait herhangi bir şeye saldırısını isabet ettirmiş olması bu netice bakımından kastın hareket ettiğini ispatlamaya kafidir.⁸⁰ Bu anlayış şu şekilde kısaca formüle edilir: “Fail bir kişiyi öldürmek istedi ve bir kişiyi öldürdü.”⁸¹ Fail bir kişiyi öldürdüğünü biliyorsa ve bunu yapmak istiyorsa zaten bir insan öldürmek noktasında kasıtlı bir hareket söz konusudur. Suç tipinde korunan ve konu edilen şey belirli bir insan değil insan türüne ait tüm kişilerdir. Kastın bilme ve isteme unsuru suçun belirli ve bireyselleştirilmiş bir suç konusuna değil, yalnızca suç konusunun türüne yönelik olmalıdır.⁸² Fail, içsel bir psikolojik olgu anlamında yanlışlıkla vurulan kişiyi öldürme niyetinde olmasa dahi, yasal suç açısından ilgili hukuki menfa-

⁷⁵Belting Ernst von Ludwig, Die Lehre vom Verbrechen (1. Auflage Paul Ziebeck 1906) 324 vd.; Belting Ernst, Grundzüge des Strafrecht (11. Auflage Paul Ziebeck 1930) 47; Köstlin Reinhold, Neue Revision der Grundbegriffe des Kriminalrechts, (Laup 1845) 286 vd.; Frank Reinhard, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich (18. Auflage, Paul Siebeck 1931) § 59 III 2 c; Kuhlen Lothar, Die Unterscheidung von vorsatzausschließendem und nichtvorsatzausschließendem Irrtum (Peter Lang 1987) 489 vd.; Loewenheim, (n 43) 310; Puppe, (n 43) 1 vd.; Puppe, (n 9) 10 vd.; Schroth, (n 11) 94 vd.; Welzel, (n 43) 73; Koriath, (n 36) 903.

⁷⁶Baumann, (n 38) 404; Backmann, (n 8) 113; Bemann Günter, Zum ‘Fall Rose-Rosahl’ (1958) MDR 818; Binding, Die Normen und ihre Übertretung, Bd. III (Felix Meiner 1918) 220 vd.; Mezger Edmund, Strafrecht, Ein Lehrbuch, (3. Auflage, Duncker & Humblot 1949) 314; Schreiber, (n 39) 875; Jakobs, (n 10) § 8 N 81; Hruschka, (n 6) 8; Safferling, (n 5) 164; Alman İmparatorluk Mahkemesi Kararları: RG 2, 335, 337; 3, 384; 19, 179, 180; 54, 349, 350; 58, 27, 28.

⁷⁷Roxin Claus, ‘Gedanken zum „dolus generalis“’, Festschrift für Thomas Würtenberger zum 70. Geburtstag, (Duckner Humblot 1977) 123; Hillenkamp, (n 38) 102, 113 vd.; Silva Sanchez, (n 11) 374; Hettinger, (n 36) 531 vd.

⁷⁸Puppe, (n 43) 3; Schroth, (n 11) 101.

⁷⁹Puppe, (n 43) 3, 20; Loewenheim, (n 43) 315.

⁸⁰v. Beling, (n 75) 324; v. Beling, (n 75) 47 vd.; Maximilian von Buri, Über Kausalität und deren Verantwortung (1. Auflage, Gebhardt 1873) 84 vd.; Frank, (n 75) § 59 Anm. III, 2c; Kuhlen, (n 75) 489 vd.; Bemann, (n 76) 818 Dipnot 16-23; Puppe, (n 43) 1 vd.

⁸¹Silva Sanchez, (n 11) 357; Hillenkamp, (n 38) 21.

⁸²Baumann, (n 38) 390; Loewenheim, (n 43) 313; Gropp, (n 36) 60.

atlerin eşdeğerliği nedeniyle, yani gerçekten isabet alan suç konusu ve failin tasavvurunda zarar vermek istediği suç konusu aynı yasal suç tipinin kapsamında değerlendirildiği için, gerçekleşen netice yine de failin kastına atfedilmelidir. Bunun nedeni, suçun soyut yasal tanımının yasa koyucunun niyetini ortaya koyması ve daha fazla somutlaştırmayı gerekli görmemesidir.⁸³ Neticenin fail tarafından tasavvur edilen suç tipine ait herhangi bir konu üzerinde gerçekleşmesi, kastedilen ve gerçekleşen netice arasındaki özdeşliğin yeterince korunduğu anlamına gelir.

Bu görüşe ilişkin haklı bir eleştiri şu şekildedir. Belirli ve somutlaştırılmış bir suç konusuna yöneltilmiş kastın içerisinden genel geçer, soyut ve bir türün herhangi bir tekil unsuruna ilişkin genel bir kast çıkarmak mümkün değildir.⁸⁴ Failin suç konusunun hangi türe ait olduğuna ilişkin bilgisinin kastın kapsamına ilişkin yeterli bir bilgi olduğu kanısı de eleştirilmesi gereken bir diğer noktadır. Zira somutlaştırılmış ve bireyselleştirilmiş belirli bir konu failin tasavvurunda hedef netice olarak oluşmadan herhangi bir türe ilişkin tasavvurun failin zihninde gündeme gelmesi ve iradesine dahil olması söz konusu olamaz.⁸⁵ Somut bir konuya yönelmiş tasavvur ile tipiklikte belirtilen türe ilişkin bilgi sahibi olmak arasında zorunlu bir bağ mutlaka vardır. Ama fail açısından öncelikli olan hedef kişi veya şeyin bizatihi kendisidir onun suçun konusunu oluşturan hangi türe dahil olduğu fail için ikincil bir farkındalıktır. Sapma durumlarında fail yalnızca somut suç konusu şeklinde kendine görünen suç kategorisindeki bir şeyi hedef almış ve doğrudan ve yalnızca hedeflediği şeyi vurmak istemektedir. Olası kastla hareket etmediği müddetçe o suç konusunun da dahil olduğu tür grubunun genel kümesi ile ilgili bir yönelimden bahsedilemez.

2. Kastın Asgari Şartına İlişkin Anlayış

Bu anlayışa göre suç konusunun genel tür bilgisinin ötesine geçen özelliklerinin bilinmesi, kasıtlı hareket için gerekli olan bilginin bir parçası değildir ve bu nedenle bu tip bilgilerin failde bulunmaması kastını ortadan kaldırmaz.⁸⁶ Failin kasten tamamlanmış neticeli bir suç işleyebilmesi için suçun konusunun genel özelliklerinin -yani türünün- ötesine geçen herhangi bir somut bilgiye sahip olması gerekmemektedir.⁸⁷ Çünkü kastta mündemiç olan bilme unsuru, böyle bir ek bilginin var olup olmadığını değil, kastın varsayılması için yeterli olan asgari bilginin mevcut olup olmadığını sorar. Kastın asgari koşulu olarak, failin yalnızca suç konusunun genel özelliklerini tasavvur etmiş olması yeterlidir.⁸⁸ Bunun nedeni, kastın asgari içeriğinin yalnızca suçun yasal unsurları tarafından belirlenmesidir. Failin neyi ne kadar bilmesi gerektiğine yani bilinecek şeyin içeriği ve şekline fail kendisi değil kanun koyucu suç tipinde belirttiği unsurlar ile karar verir.⁸⁹ Örneğin adam öldürme suçunun tipikliğinde bir insanı öldürmekten bahsedilmektedir. Dolayısıyla kastın oluşması için asgari şart hedeflenen şeyin insan olduğunu bilmektedir. Bunun haricindeki bilgiler ne kadar ayrıntılı farklı ve fail için mühim olsa bile kastın bilme unsurunun zorunlu ve gerekli koşulları değildir. Kastın oluşması için zorunlu olmayan bilgilerin failde bulunmaması veya yanlış bulunması sebebiyle kastın ortadan kalktığını iddia etmek ise mantık kuralları ile çelişmektedir.⁹⁰

Bu çıkarım kolaylıkla yanlışlanabilir. Çünkü bir şeyin mutlaka var olması gerekmediği gerçeğinden, var

⁸³Köstlin, (n 75) 286 vd.; v. Beling, (n 75) 324.

⁸⁴Hillenkamp, (n 38) 98 vd.; Noack Roland, 'Tatverlauf und Vorsatz' (Dissertation 1966) 8.

⁸⁵Loewenheim, (n 43) 312; Moojer, (n 39) 111; Noack, (n 84) 8; Silva Sanchez, (n 11) 359 Dipnot 34.

⁸⁶Heuchemer Michael, 'Zur funktionalen Revision der Lehre vom konkreten Vorsatz: Methodische und dogmatische Überlegungen zur aberratio ictus' (2005) JA 278 vd.; Loewenheim, (n 43) 314.

⁸⁷Puppe, (n 43) 1; Loewenheim, (n 43) 312 vd.

⁸⁸Loewenheim, (n 43) 314.

⁸⁹Puppe, (n 9) 2, 16.

⁹⁰Puppe, (n 43) 2; Schroth, (n 11) 102; Puppe, (n 9) 1 vd.

olması durumunda hiçbir etkisi olmadığı sonucu çıkarılamaz.⁹¹ "Sonuç: Ya var olmasaydı? Mantıksal olarak şu sorunu çözemez: Ya olsaydı?"⁹² Açıkça ki, neticenin failin kastına isnadiyeti için failin belirli bir suç konusu üzerinde kastını somutlaştırması mutlak olarak gerekli değildir. Ancak bu, failin böyle bir somutlaştırmayı yapmış olması durumunun hiçbir önemi ve etkisi olmadığı anlamına gelmez. Başka bir ifadeyle özel bir kastın varlığı kastın isnadiyeti için vazgeçilmez bir ön koşul olmasa da, genel kastın bir konu üzerinde zaman ve mekan düzleminde somutlaştırılmasının, söz konusu özel kastın genel kasta ekleme olarak onun bir adım önüne geçmesine yol açtığı göz ardı edilemez.⁹³ Belirli bir olayda failin neticeye ilişkin tasavvuru suçun soyut maddi unsurlarından daha somut ve belirli ise, suç tipindeki konunun türüne ilişkin genel bir kastın tespiti söz konusu olaydaki failin kastının kapsamını ihata etme imkanından yoksundur. Ayrıca bu iddiaya ilişkin başka bir itiraz ise, failin kastının soyut kavramlarla değil somut bir gerçeklikle ilgili olması nedeniyle, yanlışlıkla vurulan üçüncü kişiyi öldürme kastının olmamasının, herhangi bir kişiyi öldürmek isteme genel fikriyle değiştirilemeyeceği yönündedir.⁹⁴

3. Tipikliğin Unsurlarının Soyut Olmasına Dayanan Yorum

Ceza Kanunu'ndaki soyut suç tanımına atıfta bulunularak, *aberratio ictus* durumunda failin suç konusunu bireyselleştirilmesinin önemsiz olduğu, çünkü buradaki tasavvur hakikat uyumsuzluğunun yalnızca yasa koyucunun suçu soyut ve genel terimlerle tanımladığı durumlarla ilgili olduğu mütemadiyen ileri sürülmektedir.⁹⁵ Suçun maddi unsurlarının yorumlanmasında, suçun konusunun hangi özelliklerinin kastın bilme şartının kapsamına dahil olduğunu ve bu konudaki failin hatasının kastı dışlayan bir etkiye sahip olduğunu belirlemek failin değil yasa koyucunun uhdesindedir.⁹⁶ Fail tasavvur ve gerçeklik arasındaki gerekli uyum derecesini kendisi belirleme yetkisine sahip değildir. Tasavvurunu kendi istek ve niyetlerinin içeriği aracılığıyla somutlaştırmak suretiyle kastın konusunu ve kapsamını belirleyemez.⁹⁷ Suçun maddi unsurlarına ilişkin hangi koşulların neticenin failin kastına isnat edilebilmesi için kurucu unsurlardan olduğunu belirlemenin tek yolu kanun koyucunun iradesini ve o iradenin yansıdığı kanun lafzındaki ifadeleri esas almaktır. Kanun koyucu bu konudaki iradesinde suçları soyut tür odaklı bir biçimde yapılandırmayı tercih etmiştir.⁹⁸ Bu tercihin doğal sonucu ise aynı suç tipi altında aynı ifadelerle anılan konuların aynı hukuki korumaya sahip olmalarıdır. Suçun konusunun kimliği yahut yer ve zaman bakımından bulunduğu durum vb. yasal suç tipindeki soyut unsurlar arasında açıkça sayılmayan durumların kastın isnadı esnasında dikkate alınmasına gerek yoktur.

Bu yaklaşım şu noktalardan eleştiriye açıktır: Öncelikle hukuk normlarında geçen ifadelerin ve kavramların normatif içeriğinin olması olağandır. Hukuki ifadelerin spesifik değil genele teşmil edilebilen ve yoruma açık yönlerinin bulunması kaçınılmazdır. Zira dilbilimsel açıdan sınırsız dış dünya gerçekliğinin ve suçun maddi unsurlarının özelliklerinin ancak soyut ifadelerle başlıklara ayrıştırılabileceği kabul edilmelidir.⁹⁹ Kısacası suçun tanımında yer alan suç konusunun türüne ilişkin genel ifadeler yardımıyla suçun konusunun soyut olarak tanımlanması, kanunların genel terimlerle formüle edilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır.

⁹¹Burchard, (n 3) 464; F. C. Schroeder, Strafgesetzbuch - Leipziger Kommentar (11. Aufl. De Gruyter, 2003) § 16 N 4; Wessels Johannes ve Beulke Werner ve Satzger Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil (53. Auflage C. F. Müller 2023) § 7 N 378; Moojer, (n 39) 107; Rath Jürgen, 'Abirrende Tat-abirrende Argumentation' (2005) JA 711.

⁹²Driendl, (n 9) 270 vd.; Silva Sanchez, (n 11) 360 vd.

⁹³Bemmann, (n 76) 818; Gropp, (n 36) 61.

⁹⁴Frisch, (n 13) 600, 616; Jescheck ve Weigend, (n 1) 313.

⁹⁵Puppe, (n 43) 3; Moojer, (n 39) 38 vd., 56 vd., 109 vd.; Kuhlen, (n 75) 483.

⁹⁶Walther August, 'Zur Diskussion über Verwechslungs- und Aberrationsfälle' (1866) GA 406.

⁹⁷Puppe, (n 9) 20; Koriath, (n 36) 907.

⁹⁸Kuhlen, (n 75) 483 vd.

⁹⁹Loewenheim, (n 43) 313; Noack, (n 84) 9; Hillenkamp, (n 38) 24; Rath, (n 91) 711; Rath, (n 24) 107 vd.

Ayrıca gözden kaçırılmamalıdır ki yasal suç tiplerinde korunan soyut, genel geçer hukuki menfaat ve değerler değil, gerçek hayatta zaman ve mekan düzleminde algılanıp kanun tarafından değerli bir varlık olarak korunan somut olgu ve nesnelerdir.¹⁰⁰ Bu sebeptendir ki suçun maddi unsurlarıyla (*gesetzlichen Tatbestand*) ifade edilmek istenen soyut kavram ve nesneler değil gerçek hayattaki somut olgu ve olaylardır (*Tatumstand*) ve hatalar da bu unsurlar hakkında ortaya çıkar (*Irrtum über den Tatumstand*).

B. “Aberratio Ictus”taki Sapmanın Önemli Olduğuna Dair Görüşler

Bu bölümde suç konusu hakkında failin tasavvuru ve gerçekte üzerinde neticenin gerçekleştiği konu arasında tam bir örtüşme şartı talep eden ve bunu kasten tamamlanmış neticeli suç için bir ön koşul olarak gören görüşlere daha yakından bakacağız.

1. Olayın Nedensel Seyrinde Önemli Sapma

Bu görüşteki yazarlara göre nedensel seyrin esas unsurları kastın kapsamındaki bilme unsuruna dahil olduğu için olayların nedensel seyri, failin tasavvur ettiğinden farklı bir yön alırsa, suçun icrasındaki bu sapma kendiliğinden her halükârda önemli bir sapma olarak kabul edilmeli ve failin kastının ortadan kalktığı kabul edilmelidir.¹⁰¹

Bu görüş ikna edici ve geçerli değildir, çünkü nedensel seyrindeki sapmaların önemli derecede olup olmadığını değerlendirmek için geleneksel olarak kullanılan standartlar, öngörülebilirlik ve değerlendirme eşitliği, *aberratio ictus* vakalarına uygulandığında iddia edilen sonuca yol açmamaktadır. Tasavvur edilenden farklı bir konu üzerinde neticenin gerçekleşmiş olması tek başına nedensel seyrin fail açısından öngörülebilir olmadığı sonucuna götürmez. Öngörülebilirlik kriteri, *aberratio ictus* vakalarındaki sapma halinin önemli oluşunun onaylanmasını veya reddedilmesini gerekçelendirmek için fazlasıyla muğlaktır.

2. Olay Akışına Hükmekte Eksiklik

Olayın somut akışına hükmetme noktasında eksiklik yaşadığından bahisle failin *aberratio ictus* vakalarında kastının ortadan kalkacağı görüşü Alman ceza hukuku literatüründe yaygın bir anlayıştır.¹⁰² Tipikliğin gerçekleşme süreci üzerinde failin hakimiyet kurması suçun maddi unsurlarının failin kastına yüklenebilmesi için önemli bir veridir.¹⁰³ Fail, olayların gidişatını veya nedensel faktörleri büyük ölçüde doğrudan kontrol etmediği sürece, kasten işlenmiş bir netice suçu ortaya çıkamaz. Neticeye götüren nedensel faktörler üzerinde kesintisiz ve doğrudan kontrolün olmaması nedeniyle, sapma durumlarında hem failin planı gerçekleşmemekte hem de suçun maddi ve manevi unsurları arasındaki gerekli uygunluk ilişkisi kurulamamaktadır.¹⁰⁴

Bu yaklaşım failin hangi durumda olay akışı üzerinde hakimiyet kurmasından bahsedilebileceği ve bunun kasıtlı tamamlanmış bir suça sebebiyet vereceği sorusunu cevapsız bıraktığı için eleştirilmiştir. Hangi şartlar altında böylesi bir hakimiyetin fail tarafından kurulduğu evleviyetle açıklanırsa daha sonra böylesi bir hakimiyetin yokluğuna hukuki sonuç bağlanabilir.

3. Risk Gerçekleşmesi Teorisi Çerçevesindeki Görüşler

Fail tarafından oluşturulan riskin neticede gerçekleşmesi kriterine dayanan anlayışa göre *aberratio ictus* olaylarında gerçekleşen neticenin failin kastına isnat edilmesi olayların seyrinin ve neticenin meydana gelmesinin fail tarafından kasten oluşturulan veya gerçekleşmesi öngörülen tehlike kaynağına atfedilip

¹⁰⁰Silva Sanchez, (n 11) 360; Hruschka, (n 6) 8.

¹⁰¹Baumann, (n 38) 410.

¹⁰²F.C. Schroeder, (n 91) § 16 N 9; Schreiber, (n 39) 875; Dannecker Gerhard, ‘Die Rache der vernachlässigten Ehefrau’ (1988) JuS L 67 vd.

¹⁰³Toepel Friedrich, ‘Aspekte der, Rose-Rosahl’-Problematik: Vorüberlegungen, Beachtlichkeit der aberratio ictus beim Einzeltäter’ (1996) JA 887 vd.

¹⁰⁴Dannecker, (n 102) L 68; Schreiber, (n 39) 875.

atfedilemeyeceğine bağlıdır.¹⁰⁵ Bu görüşler arasında bazı nüanslar olmasına rağmen üzerinde ittifak ettikleri temel anlayış subjektif isnadiyetin temeli olarak netice de gerçekleşen tehlikenin görülmesidir. Fail tarafından kasıtlı olarak ortaya çıkarılan tehlike zarara yol açan olay örgüsü vasıtasıyla neticenin üzerinde gerçekleşiyorsa bu durumda kasten tamamlanmış bir neticeli suçtan bahsedilebilir.¹⁰⁶ Mağdurun içmesi için ona zehir gönderen fail, mağdur zehri içerken içeceği soluk borusuna kaçması sonucu ölürse bu ölüm neticesinden sorumlu olacaktır. Ancak hemofili hastası mağdurun taşlı saldırı sonucu kan kaybından ölmesinden fail sorumlu olmayacaktır.¹⁰⁷

Aberratio ictus vakalarının çoğunda ortaya çıkan netice fail tarafından suç araçlarının menzili içerisinde olmayan ve fail tarafından hedef alınmayan bir suç konusu hedef alınarak oluşturulmuş bir tehlikenin neşet etmiştir. Dolayısıyla fail gerçekleşen bu tehlikenin farkında bile değildir. Sapma riskinin gerçekleşmesi, bilinen riskin olası bir varyantı olarak değerlendirilemez, çünkü bu risk her durumda farklı durumsal özelliklere bağlı olarak gerçekleşmektedir.¹⁰⁸ Bu nedenle, failin neticeye ilişkin tasavvuru ve gerçekleşen netice arasındaki uyum şartının yerine gelmemesi nedeniyle kasten tamamlanmış bir suçtan bahsedilemez.

Bu görüş failin subjektif isnadı gerekçelendiren bilgisini yalnızca görsel olarak tanınan tehlikeye düşürülen suç konusu ile sınırlandırdığı için norm teorisi bakımından eleştirilmektedir. Çünkü failin oluşturduğu tehlike kaynakları ile gerçekleşen tehlikenin failin kastına isnadı için gerekli ve yeterli risk arasında tatmin edici bir normatif sınır belirlememektedir.¹⁰⁹ Failin fiili ile oluşturduğu hangi tehlikenin neticede gerçekleştiğini tespit edecek bir ölçüt getirilmemiştir. Somut olayda neticede gerçekleşen tehlike ifadesinin kavramsal içeriğine kavuşmadan ve diğer tehlike çeşitleri ve kaynaklarından ayırtırlmadan kastın konusuna dahil olması doğru değildir.¹¹⁰ Riskin neticede gerçekleşmesi kriterlerini esas alan görüşlerin temelinde suç tipindeki haksızlığı büyük oranda hareket haksızlığı olarak görmeleri ve bu hareket içerisindeki tehlike faktörlerini esas alıp netice haksızlığını hareketin gerçekleşmesi tehlikesi ile sınırlamaları yatmaktadır.

4. Neticenin İstenmesi Unsurunda Eksiklik ve Alman Mahkeme Kararları

Alman İmparatorluk Mahkemesi yerleşik içtihadına göre, kasıt zaten fail tarafından belirlenen bir suç konusuna yönelik olmalıdır.¹¹¹ Gerçekte zarar verilen suç konusu ile fail tarafından hedeflenen suç konusu aynı suç tipinin yasal koruması altında olsa bile, bundan failin iradesinin vurulan şeye kadar uzanabileceği sonucu çıkarılamaz.¹¹² *Aberratio ictus*'taki sapmanın önemsiz olmasının gerekçesi, failin hiçbir şekilde vurulan suç konusunu yaralama niyetinde olmaması ve yaralanmasını davranışının koşulsuz bir sonucu olarak görmemesidir. İstenmeden gerçekleşen bir öldürme neticesi, kasıtlı bir öldürme olarak değerlendirilmemelidir.¹¹³

Bu eğilimi Alman Federal Mahkeme kararları da teyit etmiş ve kastın isteme unsuruna vurgu yapma noktasında istikrar göstermiştir: “Eğer suç fiili [...] hedefte sapma sonucunda başka bir kişi üzerinde etki

¹⁰⁵Jakobs, (n 10) § 8 N 80, N 64 vd.; Schlehofer Horst, Vorsatz und Tatabweichung, Zur Auslegung der §§ 16 Abs. 1 Satz 1, 22 StGB (Heymann 1996) 172 vd.; Küper, (n 13) 482; Kindhäuser ve Zimmermann, (n 9) § 27 N 57; Sternberg-Lieben ve Sternberg-Lieben, (n 9) 296; Wolter, (n 17) 650 Dpnöt 5, 664; Schroth, (n 11) 97.

¹⁰⁶Jakobs, (n 10) § 8 N 65; Jakobs Günter, ‘Risikokonkurrenz – Schadenverlauf und Verlaufshypothese im Strafrecht’ Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag am 18. Februar 1987, (De Gruyter 1987) 53, Dpnöt 3; Schlehofer, (n 105) 174 vd.

¹⁰⁷Schroth, (n 11) 97.

¹⁰⁸Jakobs, (n 10) § 8 N 80.

¹⁰⁹Heuchemer Michael, ‘Zur Verabschiedung der Lehre vom konkreten Vorsatz und der Beachtlichkeit der aberratio ictus als Ausschnitt einer normativen Revision der Vorsatzlehre’ Festschrift für Bernd von Heintschel-Heinegg zum 70. Geburtstag (Beck 2015), 199; Puppe Ingeborg, ‘Naturalismus und Normativismus in der modernen Strafrechtsdogmatik’ (1994) GA 309.

¹¹⁰Puppe, (n 109) 308 vd.

¹¹¹RGSt 3, 384; RGSt 18, 337; RGSt 54, 349, 350; RGSt 58, 27, 28.

¹¹²RGSt 3, 384; RGSt, 18, 337, 338.

¹¹³Olası kasta ilişkin olayların makalenin kapsamına dahil edilmediğine giriş bölümünde değinilmiştir; RGSt 3, 384.

yaratıyorsa, fail ancak saldırısının etkisinin böyle bir sonucun ortaya çıkmasına sebep olabileceğini biliyor ve bu olasılığı kabul ediyorsa suçu kasten işlemekle suçlanabilir.”¹¹⁴

Failin bir ceza hükmünü kasten ihlal ettiğinden söz edebilmek için en azından suçun icrasına ilişkin temel ayrıntıların, özellikle konu, zaman ve yer bakımından, failin tasavvurunda ve iradesinde mevcut olması gerekir.¹¹⁵ Fail, suçun icrası sırasında suçun gerçek konusu hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı sürece, somut neticeye ilişkin olarak kasten tamamlamadan cezai olarak sorumlu tutulamaz. Çünkü bu tür bir bilgi, suçu işlemeye yönelik somut niyetin ön koşuludur. “Bununla birlikte, failin farkında bile olmadığı bir suç neticesi, kasıtlı olarak gerçekleştirildiği iddiasıyla kendisine asla isnat edilemez ve söz konusu iki farklı suç konusunun aynı suç tipindeki hukuki korumadan yararlanıyor olması bu durumu değiştiremez.”¹¹⁶

Yalnızca kastın isteme unsuruna dayanan mahkemenin yerleşik içtihadı ikna edici değildir. Çünkü isteme unsuru eksikliği doğası gereği üçüncü tarafın zarar göreceği gerçeğini bilmemeye, yani bilgi eksikliğine dayanır. Ayrıca yalnızca isteme unsuruna güvenmek belirleyici olamaz, zira sapmanın ittifakla önemsiz kabul edildiği suç konusunda düşülen hata hallerinde de (*error in objecto*) fail gerçekten eyleminden zarar gören suç konusunu hedef almamış gerçekleşen neticeyi istememiştir. Burada ‘neticenin istenmemiş olması’ ifadesinden maksat konuda hata sonucu ortaya çıkan fiili durumun failin kastında yer almamasıdır. Malum olduğu üzere suç konusu üzerinde hataya düşen failin ortaya çıkan somut neticeyi bilerek ve isteyerek meydana getirmediği iddiası kabul edilemez. Bu bakımdan neticenin failin kastına isnadiyetini tespit etmeye çalışırken sadece failin muradını göz önüne alan yaklaşım eksik kalmaktadır.

C. “Aberratio Ictus” Vakalarını Ayrıştıran Görüşler

Sapma vakalarında tasavvur hakikat uyumuna duyulan ihtiyacın kapsamını ve bunları konuda hata (*error in objecto*) vakalarından ayırmak için gereken normatif kriterleri ortaya koymak amacıyla, kastın neticeye isnadiyeti sorununa ilişkin doktrinde geliştirilen çok sayıda farklı anlayışa aşağıda değinilecektir. Bir sonraki bölümde, kasıtlı, tamamlanmış bir neticeli suçtan bahsedebilmek için suç tipinin objektif olarak gerçekleşmesi ile failin gerçekleşen suç tipindeki unsurlara ilişkin tasavvuru arasındaki uyumun belirli normatif kriterler yardımıyla ne ölçüde sağlanabileceği incelenmektedir. Bu görüşler iki ana gruba ayrılabilir. İlk gruptakiler failin kişisel eğilimini esas alan kriterlere dayanırken, diğer gruptaki ayırım olay örgüsünün belirli nesnel kriterlerine dayanmaktadır.

1. Failin Eğilimini Esas Alan Görüşler

Bu gruptaki görüşlerin ortak yaklaşımı *aberratio ictus*’taki sapma halinin kast üzerindeki etkisi ve önemini failin suçun işlenmesine ışık tutan kişisel-ruhsal eğilimine, iç psikolojik koşullarına atıfta bulunarak gerekçelendirmektir. Çünkü bu yaklaşıma göre *aberratio ictus* temelde failin suç işleme motivasyonu ile ilgili bir meseledir. Bu durumda iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. İlk olarak bakılması gereken failin motivasyonunda sapma sonucunda ortaya çıkan neticeye yönelik bir emare olup olmadığıdır. Bu da kastın somutlaşmasının failin motivasyonu nedeniyle tesadüfi olması gerektiği anlamına gelmektedir. İkinci olarak şu sorunun cevabı aranmalıdır: Fail neticenin bu şekilde gerçekleşeceğini bilmiş olsaydı dahi yine de aynı fiili aynı şekilde icra eder miydi? Eğer ortaya çıkan neticeyi, nedensel seyri veya sapma riskini fail umursamıyor ise bu durumda meydana gelen neticeyi failin kastına yüklememizde bir sakınca yoktur.¹¹⁷

¹¹⁴BGHSt 34, 53, 55; BGH NSTZ 2009, 210, 211.

¹¹⁵RGSt 51, 305, 311; RGSt 70, 257, 258 karşıt görüş için bkz.: v. Beling, (n 75) 43; F. C. Schroeder, (n 91) § 16 N 4.

¹¹⁶RGSt 58, 27, 28.

¹¹⁷Vogel ve Bülte, (n 16) § 16 N 72, 88.

¹¹⁸Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 6, 155 vd.

Bu meydana ilk akla gelen teorilerden biri *Roxin*’in plan gerçekleştirme teorisidir.¹¹⁸ Yazarın temel sorusu somut olayın gerçekleşme şeklinin tüm sapmalara rağmen hala failin planının hayata geçmesi şeklinde yorumlanıp yorumlanamayacağıdır.¹¹⁹ Bir diğer ifadeyle eğer olay örgüsü meydana gelen sapmalara rağmen hala objektif hukuki değerlendirme ölçütleriyle tespit edilmesi gereken failin isteği ile uyumluysa ve neticede failin planı gerçekleşmiş ise neticenin kasten gerçekleştirildiği kabul edilmelidir.¹²⁰ Belirleyici faktör, olay merkezli bir bakış açısıyla, failin tasavvur ettiğinden farklı bir nesne veya kişiye zarar vermesine rağmen planını gerçekleştirdiğinin tespit edilip edilemeyeceğidir. Failin planının başarısızlığa uğramasına neden olmadığı takdirde, sapma durumlarında da tamamlanmış bir kasıtlı suç varsayılmalıdır.¹²¹

Ancak, planın gerçekleştirilmesi kavramıyla ne kastedildiği ve bu kriterin hangi anlamda kullanıldığı belirsizliğini korumaktadır. Failin gerçek planı nedir? Hedefe ulaşılması mı yoksa motivasyonun gerçekleşmesi mi? Failin derin düşüncesini oluşturan saiki, fiile ve neticeye ilişkin iç motivasyonu olarak anlaşılmaya müsait olan plan gerçekleştirme teorisi failin motivasyonunun kastın belirlenmesinde nasıl bir ölçüt olabileceğini gerekçelendirememektedir. Zira bu durumda kimi failer tasavvur ve planlarının ayrıntılı olması durumlarına göre ayrıcalıklı konuma gelebilirler.¹²² Ayrıca *Roxin* ‘de bu kriterin konuda hata ve *aberratio ictus* arasında ayırım yaparken zorluklara yol açabileceğinin farkındadır, çünkü her iki tasavvur hakikat tutarsızlığı durumunda da failin suç işleme planı nihayetinde başarısız olmuştur.¹²³

Hedefe ulaşma prensibini neticenin kasten gerçekleştirildiğini ispatlamak için kullanan *Herzberg*’e göre ise suçun tamamlanmasına mani olan bir nedensel seyirde failin hataya düşmesi dolayısıyla bazı *aberratio ictus* olaylarında kasıt ortadan kalkabilir.¹²⁴ Eğer fail failinin etkilerinin belirli ve somut bir hedef konu üzerinde gerçekleşmesi için gayret sarf eder ve buna rağmen bu teşebbüsünde başarısız olursa hedefine ulaşamayan failin gerçekleşen bu neticeye ilişkin kastından bahsedilemez.¹²⁵ Zira fail öldürme eyleminin bilme ve isteme unsurlarında gerçekleşen neticeyi tasavvur etmemiştir.

Hedefe ulaşma ölçütüne yönelik ilk eleştiri bu kriterin tutarlı bir gerekçelendirme için yeterli olmadığıdır. Çünkü failin motivasyonun anlaşılması neticesinde hedefin ne olduğunun tespiti gerekir ki, bu durum hem kriteri genel geçer olmaktan çıkartıp olay bazlı hale getirir hem de failin motivasyonunun tespitinin zor olması sebebiyle muğlak olmakla, maddi açıdan uygun bir normatif kriter olmamakla eleştirilir.¹²⁶ Unutulmamalıdır ki subjektif hedefler ve amaçlara ulaşmamış birçok kasıtlı eylem vardır. Dolayısıyla amacın gerçekleşmesi kastın varlığının şartı olamaz. Son olarak tasavvur-hakikat tutarsızlığının ortaya çıktığı ve bu durumun kastı etkilemediği konuda hata gibi durumlarda da failin hedefi gerçekleşmemiştir. Demek ki hedefe ulaşmamış olmak kastın ortadan kalkması sonucuna götürmek için tek başına yeterli bir ölçüt olamaz.¹²⁷

2. Olay Örgüsünün Objektif Kriterlerini Esas Alan Görüşler

Aberratio ictus olaylarında failin kastının söz konusu sapma hallerinden nasıl etkileneceğini belirlerken zarar gören suç konusunun türü veya etkilenen hukuki yararın çeşidi yahut yaralama ilişkisinin çeşidi gibi suçun nesnel özelliklerine dayanmaktadır.

¹¹⁹Roxin, (n 77) 123 vd., 189 vd.; Bung, (n 7) 169, 172.

¹²⁰Roxin, (n 77) 125.

¹²¹Roxin, (n 77) 123.

¹²²Rath, (n 24) 139.

¹²³Prittwitz Cornelius, ‘Zur Diskrepanz zwischen Tatgeschehen und Tätervorstellung’ (1983) GA 116; Herzberg Rolf Dietrich, ‘Aberratio ictus und error in obiecto (2. Teil)’ (1981) JA 475.

¹²⁴Herzberg Rolf Dietrich, ‘Aberratio ictus und error in obiecto (1. Teil)’ (1981) JA 374.

¹²⁵Herzberg, (n 123) 472.

¹²⁶Kuhlen, (n 75) 488; Prittwitz, (n 123) 126 vd., 135.

¹²⁷Herzberg (n 44) 871.

Hillenkamp’ın maddi eşdeğerlilik teorisi bu başlık altında akla ilk gelen görüştür. Yazara göre tipiklik ile korunan hukuki değer sosyal ve psikolojik açıdan yeteri kadar ele alınmamıştır. *Aberratio ictus* olaylarında suç konularının maddi eş değeri belirleyici bir ölçüt olarak sosyal anlamı dikkate alınarak yorumlanmalıdır. Bu görüş çerçevesinde hukuki menfaatlerin sınıflandırılması gerektiği, son derece kişisel olarak adlandırılan hukuki menfaatler için kastın somutlaştırıldığı durumlarda bu durumun dikkate alınıp sapma halinde kastın kalkmasından bahsedilebileceğini, diğer hukuki menfaatler için ise eşdeğerlik teorisinin izlenmesi gerektiği ve bu menfaatlere yönelik saldırı eyleminin hedefinden sapması durumunda failin kastının üzerinde bir etkisinin olmayacağı savunulmaktadır.¹²⁸ Suç konusunun bireyselleştirilmesinin ilgili suç tipinin koruduğu hukuki menfaatin ihlali üzerinde bir etkisi yoksa sapma vakalarında kastın somutlaştırılmasının kastın isnadiyeti bakımından bir anlam taşımadığı iddia edilmektedir.¹²⁹

Son derece kişisel hukuki menfaatlerin ihlali durumunda haksızlığın gerçekleşmesi suç konusunun bireysel özellikleri ve durumuna bağlıdır. Çünkü bireysel değerler karşılaştırılabilir değildir ve bu sebepten eşdeğerliliğin belirlenmesine izin verilmemektedir. Buna mukabil suç tipinde tamamen maddi hukuki menfaatlerin korunması durumunda, suç konusunun bireyselliği suç tipinde korunan hukuki değer ve haksız içeriği için önemsizdir. Zira fail, suç konusunun genel niteliğini ortaya koyarak suçta tipikleştirilen haksızlığı gerçekleştirmek için zaten yeterince şey yapmıştır.

Son derece kişisel hukuki menfaat ve maddi hukuki menfaat ayrımı hukuki bir dayanağı olmadığından bahisle Alman hukuku literatüründe ekseriyetle kabul görmemiştir.¹³⁰ Yaşam, özgürlük, onur gibi hukuki değerlerin malvarlığı gibi değerlerden daha şahsi ve anlamlı olduğu kabulü subjektif bir değer yargısı içermektedir. Ayrıca kastın isnadı için aranan fiil haksızlığı ve netice haksızlığı arasındaki uyum koşulu korunan hukuki değerlerin çeşidinden bağımsız olarak varlığını sürdürmektedir.

Prittwitz’in görünürlük ölçütü tüm tasavvur hakikat uyumsuzluğu taşıyan olaylar için maddi objektif kriter olarak ele alacağımız bir diğer yaklaşımdır. Bu bağlamda yazar failin duysal algılama eylemi aracılığıyla suç konusu hakkında belirleyici olan somutlaştırmayı gerçekleştirdiğini öne sürer.¹³¹ Bu düşüncesini, “meydana gelen hukuki menfaat ihlali, failin duysal olarak algıladığı suç konusunda gerçekleşmiyorsa, fail kasten tamamlanmış bir suçtan dolayı cezalandırılmaz” şeklinde formüle etmektedir.¹³² Eğer fail duysal olarak algılanabilir bir suç konusunu hedef alır lakin öngörmediği sebeplerle eylemin sapması sonucu başka bir konu üzerinde netice gerçekleşirse bu netice bakımından failin kastından bahsedilemez. Hedeflenen suç konusunun duysal imkânlarla algılanmış olması faile olay akışını neticenin gerçekleşme aşamasına kadar kontrol etme ve yönetme imkânı sağladığı için bu durumlarda hedefte sapma olması durumunda failin kastının ortadan kalktığı savunulabilir. Zira bu şekilde suç konusunun somutlaştırılması başka herhangi bir şeyin isabet alması riskini büyük oranda ortadan kaldırmaktadır.¹³³

Bahsi geçen görüş ne gerekçelendirmesinde ne de doğurduğu hukuki sonuçlar bakımından sağlam temellere oturmaktadır.¹³⁴ Duysal olarak algılanan bir suç konusuna yapılan saldırının, hedef suç konu-

¹²⁸Hillenkamp, (n 38) 85 vd., 108 vd., 125 vd.

¹²⁹Hillenkamp, (n 38) 112.

¹³⁰Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 167; Herzberg, (n 44) 867 vd.; Toepel, (n 103) 891; Kühl, (n 1) § 13 N 37; Rath, (n 24) 169 vd.; Schroth, (n 11) 103; Baumann ve Weber ve Mitsch ve Eisele, (n 6) § 11 N 90; Schreiber, (n 39) 875; Kuhlen, (n 75) 486.

¹³¹Prittwitz, (n 105) 124, 127 vd.; Rudolf Rengier, *Strafrecht Allgemeiner Teil* (16. Auflage, C. H. Beck 2024) § 13 N 46 vd.

¹³²Prittwitz, (n 105), 128.

¹³³Prittwitz, (n 105) 127 vd.; karşıt görüş için bkz.: Geppert Klaus, ‘Zum „error in persona vel objecto” und zur „aberratio ictus” – insbesondere vor dem Hintergrund der neuen „Rose-Rosahl-Entscheidung” (= BGHSt. 37, 214)’ (1992) Jura 165.

¹³⁴Erb Volker, ‘Zur Unterscheidung der aberratio ictus vom error in persona’ Festschrift für Wolfgang Frisch zum 70. Geburtstag, Berlin (Duncker & Humblot 2013) 395; Roxin Claus, ‘Rose-Rosahl redivivus’ Seebode, Festschrift für Günter Spendel zum 70. Geburtstag (Walter de Gruyter 1992) 293 vd.; Geppert, (n 133) 165; Stratenwerth Günther, ‘Objektsirrtum und Tatbeteiligung’ Festschrift für Jürgen Baumann zum 70. Geburtstag (Gieseking 1992) 60; Moojer, (n 39) 132, 138; Gropp, (n 36) 62; Kuhlen, (n 75) 490; Janiszewski Udo, ‘Zur Problematik der aberratio ictus’ (1985) MDR 536 vd.

sunun duyusal olarak algılanmadığı bir eylemden genel olarak daha tehlikeli olduğu varsayımı, özellikle uzaktan kumandalı cihazların muazzam teknolojik gelişimi ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, uygun ve doğrulanabilir değildir. Ayrıca, tehlikelilik değerlendirmesi suç fiilleri arasında ayırım yapmak için ikna edici bir kriter değildir. Örneğin, hedefi duyusal olarak algılamasına rağmen hedefi ıskalayan ve yanında duran mağduru vuran kötü bir nişancının, suç mahallinde bizzat bulunmayan ancak hedefini saatli bir bomba ile öldürmeyi planlayan ve günlük programını uzun süre ayrıntılı olarak çalışmış olan bir faile göre daha az bir sapma riski yarattığı iddia edilemez.¹³⁵

VII. Kastın İsteme Unsurunun Zaman-Mekân Düzleminde Somutlaştırılması

1. İsteme Unsurunun Subjektif İsnadiyetteki Önemi

Kişisel haksızlık öğretisinin temel bir unsuru olarak kasıt, suç tipindeki subjektif haksızlık unsurunun genel karakteristiğini oluşturmaktadır ve genel kabul gören anlayışa göre suç tipindeki maddi unsurlar yardımıyla ifade edilen tipik haksızlığa ilişkin somut olguların fail tarafından bilinip istenmesi şeklinde tanımlanmaktadır.¹³⁶

Katıldığımız görüşe göre ise cezai sorumluluk değerlendirmesinin odak noktası, özellikle kasıtlı suçlar söz konusu olduğunda, belirli bir kişinin neyi bildiğini ve istediğini içeren kişisel alan üzerinde olmalıdır. Gerçekleştirilen tipik haksızlığın tespitinde belirleyici faktör, failin ne istediği ve ne bildiğidir. Kasıtlı bir suçun haksızlık içeriği failin, davranışları aracılığıyla suçun gerçekleşmesinin muhtemel olduğunu öngörmesine rağmen, belirli bir şekilde davranmak suretiyle yasaya uymama iradesini yansıtmada yatmaktadır. Halbuki yasalara uyan normal bir kişi olarak, suç neticesinin ortaya çıkmasını önlemek için bu davranıştan kaçınması gerekirdi. Kasıtlı bir suç söz konusu olduğunda, objektif isnadiyet teorisini savunanların iddia ettiği gibi, haksızlık, suçun objektif unsurlarına ait hukuka aykırı bir tehlike yaratılmasıyla sınırlı olmayıp, failin bilerek ve isteyerek, kendi davranışının somut suç neticesine ulaşmasını sağlayacak şekilde hareket etmiş olmasıyla ilgilidir. Bu bakımdan bilme ve isteme unsurlarının bir araya gelmesi suretiyle tipiklikteki haksızlığın subjektif içeriğinin ortaya çıktığı kabul edilmelidir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki kasten tamamlanmış bir suçtan bahsedebilmek için suçun objektif oluşumu ile failin buna ilişkin subjektif tasavvuru arasında bir uyum olması gerekir. Neticeli suçlarda kasten tamamlanmış bir suçtan bahsedebilmek için gerçekleşen neticenin failin tarafından oluşturulmuş/ şekillendirilmiş olması gerekmektedir. Ne suçun koşullarına ilişkin salt bilgi veya tasavvur ne de suçu işlemeye yönelik içsel bir arzu veya salt kararlılık, hareketin kasıtlı niteliğini tek başına açıklayamaz. Failin kasıtlı hareketinden bahsedebilmek yani dış gerçekliği iradesi yönünde şekillendirdiğini iddia edebilmek için failin suçun fiili durumunun temel köşe taşlarının bilgisine sahip olması, gelecekteki suç neticesini ve ona giden ara adımları en azından eyleminin olası bir sonucu olarak öngörmesi, kendisi için neticenin gerçekleşmesinin yanı sıra korunan suç konusu için yarattığı tehlikenin bilgisini kabul etmesi, bu unsurların hepsini istemesi ve her şeye rağmen hareket etmeye karar vermesi gerekmektedir. İşte tüm bu adımları gerçekleştiren kişi kasıtlı bir suç işlemek için karar vermiş demektir ve kast kavramının özünü oluşturan bu karar sürecinin kurucu unsuru ise failin isteğidir. Kastın temelinde failin yasalarla korunan hukuki menfaatler karşısındaki kişisel tutumu, yani failin yasal menfaatin ihlali yönünde ve yasaklanan fiil lehinde vermiş olduğu kararı vardır.¹³⁷ Suç işleme kastının temel taşı olan bu karar verme anı, eylemin yönünü, amacını, amaca ulaşmak için uygun araçları ve eylemin sonuçlarını belirlediği için kurucu niteliktedir ve aynı zamanda özgür, irade sahibi kişinin

¹³⁵Rath, (n 24) 174.

¹³⁶Welzel, (n 43) 64; Bung, (n 7) 166 vd.

¹³⁷Engisch, (n 36) 177; Roxin ve Greco, (n 9) § 12 N 23 vd.

hukuk sistemine karşı tutumunu dolaylı olarak yansıtır. Bu karar, suçun kesin ya da olası gerçekleşmesinin bilincinde olarak verildiği sürece, suçu gerçekleştirme isteği olarak kabul edilmelidir.

2. İsteme Unsurunun Zaman-Mekân Düzleminde Somutlaştırılması

Somut bir suç konusu üzerinde bilinçli bir etki için, kastın isteme unsurunun suçun konusuyla ilişkili olarak zaman-mekân anlamında somutlaştırılması, yani gerçekleştirilen eylemin, üzerinde neticenin gerçekleştiği şey veya kişi ile yer ve zaman açısından koordinasyonunun olması gerekir. Bir insanın pratik eyleminin genel görünümünde, isteğinin somutlaştırılması bir davranışın icrasını önceleyen ve onu mümkün kılan bir rol üstlenir. Bu somutlaştırma, failin özgürce verdiği bir karar eylemiyle gerçekleşir. Fail isteğini bir suç konusu üzerinde somutlaştırarak, onu kendi amacı için seçerek gerçekliği şekillendirmenin bir ön koşulu haline getirir. Karar eyleminde failin isteği ile hedef konu arasında kurulan bağlantı, kasıtlı bir suçun varlığını gerektirmektedir.

Somut bir suç konusu üzerindeki bilinçli etkiyi belirlemek için insanın eylem pratiğinin gerçekleşme yapısının tüm süreci dikkate alınmalıdır. Bu esasen öznenin yani failin ilgili gerçekliğe hâkim olması onu şekillendirebilmesi anlamına gelir.¹³⁸ Bir insanın pratik eyleminin genel yapısı gözlemlendiğinde, bir suç işleme isteğinin gerçekleşmesi için, niyetin zaman-mekân düzleminde somutlaştırılmasının, davranışın dışsal icrasını mümkün kılan ve onu önceleyen bir rol üstlendiği fark edilir.¹³⁹ Zihinsel bilişin yanı sıra insan için mevcut olan dış dünyayla ilişki kurmanın en önemli temel biçimlerinden biri özgür irade ve eylemdir. Özne dış dünyanın varlıklarına iradesi ve eylemi aracılığıyla ulaştığı için, failin iradesini zaman-mekân açısından bu varlıkların üzerinde somutlaştırması eylemin icrası için vazgeçilmez bir rol üstlenir. Bununla birlikte, bir insanın eylem gerçekleştirmesi ya da insan davranışının icrası doğal olarak öncelikle uygun karar eyleminde eylemin hedefindeki unsurun zaman-mekân düzleminde somutlaştırılmasını gerektirir. Çünkü dış dünyanın varlıkları doğası gereği zaman ve mekân vasıtasıyla algılanır ve iradenin konusuna dönüşür.¹⁴⁰ Bu belirleme, failin belirli bir suç konusuna yönelik suç teşkil eden fiilleri icra edebilmesi için de gereklidir. Zaman ve mekân belirlemesi suç konusuna ilişkin herhangi bir özellik olarak görülmemelidir. Çünkü suç konusunun zamansal ve mekânsal durumunun failin iradesinde somutlaştırılması olmadan, fail belirli bir konuya yönelik olarak kasıtlı harekete geçemez.

3. “Aberratio Ictus” Vakalarında Somutlaşan İsteme Unsuru

Aberratio ictus vakalarında failin kastının belirli bir suç konusu üzerinde zaman-mekân boyutuyla somutlaştırılmış olması ve bu kastın gerçekten zarar gören suç konusuna yönelik olmamasından dolayı failin gerçekte işlenen suç neticesine ilişkin kasıtlı bir eyleminden bahsetmek mümkün değildir. Yalnızca failin içsel tutumu ile gerçeklikteki fiili değişim arasındaki uyum kasıtlı bir suçun varlığını haklı çıkarır. *Aberratio ictus* vakaları söz konusu olduğunda, bir suç neticesinin failin tasavvurundaki hedef konudan başka bir konu üzerinde ortaya çıkmasının, fail tarafından özgürce seçilmiş bir gerçeklik tasarımı olmadığı sonucuna varmaktayız. Dolayısıyla, ortaya çıkan netice o failin eseri olarak dışsal bir değişiklik, yani kişisel bir gerçeklik olarak görünmemektedir. Bunun nedeni, *aberratio ictus* durumunda gerçekte fiilen meydana gelen değişiklik, failin özgürce karar verdiği gerçeklik oluşumu değildir. Zira failin karar eylemi içinde gerçekleşen isteme unsuru zaten belirli bir suç konusu üzerinde zaman mekân düzleminde somutlaşmıştır ve fakat netice bu konu üzerinde gerçekleşmediği için gerçekleşen netice üzerinde failin kastından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Buna göre, *aberratio ictus* vakalarındaki sapma hallerinin failin kastını kaldıracak önemde olduğu kabul edilmelidir.

¹³⁸Rath, (n 24) 302.

¹³⁹Rath, (n 24) 249.

¹⁴⁰Rath, (n 91) 710; Rath, (n 24) 250; Schroth, (n 11) 100.

VIII. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada kasıtlı netice suçlarında olayların seyrinin failin planından sapması sonucunda neticenin üzerinde gerçekleştiği suç konusunun failin fiili icra aşamasındaki tasavvurundan farklı ama eşit değerde olması durumunda gerçekleşen suç neticesinin failin kastına atfedilip atfedilemeyeceği ve bu husustaki herhangi bir hukuki çözümün nasıl gerekçelendirebileceği sorunsalı ele alınmıştır.

İştirak ettiğimiz görüşe göre cezai sorumluluk değerlendirmesinin odak noktası, özellikle kasıtlı suçlar söz konusu olduğunda, belirli bir kişinin neyi bildiğini ve amaçladığını içeren öznel alan üzerinde de olmalıdır. Belirleyici faktör, failin ne istediği ve ne bildiğidir. Kasıtlı bir suç söz konusu olduğunda, objektif isnadiyet teorisini savunanların iddia ettiği gibi, haksızlık, suçun objektif unsurlarına ait hukuka aykırı bir tehlike yaratılmasıyla sınırlı olmayıp, failin bilerek ve isteyerek, kendi kararı ile somut suç neticesine ulaşmasını sağlayacak şekilde hareket etmiş olmasında yatmaktadır. Sonuç olarak, geleneksel kast formülünün bilmek ve istemek unsurları esas alınarak subjektif sorumluluğun belirlenmesi yönteminden, öznel gerekliliklerin yerini alacak uygun standartlar ve ölçütler geliştirilmeden ve sunulmadan, objektif isnadiyet kriterleri lehine vazgeçilmesi eleştirilmektedir.

Kasten tamamlanmış bir suçun varlığından söz edilebilmesi için, somut neticenin fail tarafından yaratılmış bir gerçeklik ya da failin eseri olarak kabul edilmesi gerekir. Bu durum, kastın isnadı için başlangıç noktasıdır ve ancak bir suçun maddi içeriğini oluşturan tüm unsurlar ile failin onları meydana getirme iradesinin ana hatlarıyla örtüştüğü şartlarda ortaya çıkar. Bu temelde, kasten gerçekleştirilmiş netice kavramı, ceza hukuku subjektif isnadiyet sorunu açısından, suçun nesnel oluşumu ile failin öznel kavrayışı arasındaki uygunluk şartı çerçevesinde yorumlanmalıdır. Suçun kasıtlı olarak tamamlanması için bir koşul olan bu uygunluk, hem suçun fail tarafından tasavvur edilen konusu ile gerçekleşen somut olaydaki suç konusu arasında hem de planlanan ve gerçekleşen nedensel faktörler veya nedensel sürecin seyri arasında mevcut olmalıdır. Çünkü her ikisi de birbirinin mütemmim cüzüdür ve kasıt kapsamına dahildir.

Kasıtlı tamamlanmış bir suç neticesini teyit etmek için, fail tarafından tehlikeyi ortaya çıkaran eylemin koşullarının, bu tehlikenin korunan hukuki değeri ihlal etmeye uygunluğunun, oluşturulan riskin neticede doğrudan gerçekleşme olasılığının ve tasavvur edilen olay örgüsünün neticenin gerçekleşme aşamasına kadar kendi kontrolünde olduğunun bilinmesi gerekir. Fail tarafından yaratılan tehlike ile neticede gerçekleşen tehlikeyi bir araya getirme işlevini nedensellik bağı yerine getirir. Somut neticeyi meydana getiren olaylar ve olguların ilişkisi yani neticenin nasıl gerçekleştiği ana hatlarıyla bilinmeden neticeli suç için kasıtlı bir fiilden bahsetmek mümkün değildir. Bu bakımından kastın bilme unsurunun kapsamına objektif isnadiyet teorisinin tehlike oluşturma unsurunun yanı sıra neticede gerçekleşen tehlike ile failin davranışıyla ortaya çıkan tehlike arasındaki nedensel seyrin de dahil olduğu vurgulanmıştır.

Makalenin ikinci bölümü esas olarak literatürde halihazırda mevcut olan *aberratio ictus*'a ilişkin görüşlerin sistematize edilmesi ve değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bununla bağlantılı olarak, failin kastının suç konusuna ve suç neticesinin gerçekleşme sürecine yönelik olup olmadığı ve hangi konuda ne kadar somutlaştırılması gerektiği sorusu da ortaya çıkmaktadır. Amaç, *aberratio ictus* vakalarında failin suç neticesi hakkında tasavvuru ile gerçekleşen netice arasındaki uyumsuzluklarda gerçekleşen neticenin kasta atfedilmesinin mümkün olup olmadığını değerlendirmektir.

Bu değerlendirmelerden çıkan temel sonuç, ne kendi başına yeterli olan salt genel bir kast iddiası ne de neticenin subjektif isnadiyeti için normatif bir standart talebi *aberratio ictus*'taki tasavvur-hakikat uyumsuzluğu sorununu çözmeye yardımcı olmamaktadır. Bunun yerine, soyut kasıt kavramının iradi ve bilişsel unsurlar çerçevesinde somutlaştırılmasına odaklanılmalıdır. Kasıt kavramı daha yakından incelendiğinde kasıtlı eylemi taksirli eylemden ayıran belirli bir neticeye yönelik olarak zaman-mekân zaviyesinden somut-

laştırılmış bir suç konusu hakkındaki isteme unsurunun ve neticeye aracılık eden nedensel sürece ilişkin bilme unsurunun önemine dikkat çekilmelidir.

Fail, kastın bilgi alanında suçun konusunu ve neticenin gerçekleşmesini sağlayacak nedensel faktörleri yeterince öngörür ve böylece olayların gidişatını en azından büyük ölçüde kontrol ederse; kastın isteme alanında ise suçun konusuna ilişkin iradesini zaman ve mekân bakımından somutlaştırdığı durumlarda neticenin bu tasavvurlardan saparak farklı bir suç konusu üzerinde gerçekleştiği *aberratio ictus* vakalarında failin maddi unsurlardaki hatası dolayısıyla kastının kalktığı kabul edilmelidir. Sonuç olarak kastın isteme unsurunun suç konusu üzerinde zaman-mekân düzleminde somutlaştırılmış olmasının *aberratio ictus* vakalarındaki tasavvur-hakikat uyumsuzluklarında ortaya çıkan beklenmeyen netice bakımından failin kastını ortadan kaldıracak kabul edilmiştir. Zira bu durumda ortaya çıkan netice fail tarafından özgürce kararlaştırılıp seçilmiş bir gerçeklik tasarımı değildir. Dolayısıyla, ortaya çıkan netice failin eseri olan dışsal bir değişiklik olarak görünmemektedir. Hukuki çözüm olarak *aberratio ictus* vakalarında failin sorumluluğu, hedef aldığı kişi bakımından teşebbüs hükümlerine göre, neticenin üzerinde gerçekleştiği suç konusu yönünden ise olası kastına veya taksirine göre belirlenmelidir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author have no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declare that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Abdullah Yıldız (Doktora Öğrencisi)
Author Details	¹ Ruprecht-Karls Heidelberg Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Heidelberg, Almanya
	 0009-0005-3426-5829 akademiker40@gmail.com

Bibliyografya | Bibliography

- Akbulut B, Ceza Hukuku Genel Hükümler (11. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024)
- Artuk M E ve Gökçen A ve Alşahin M E ve Çakır K, Ceza Hukuku Genel Hükümler (17. Baskı Adalet Yayınevi Ankara 2023).
- Backmann L, ‘Die Rechtsfolgen der aberratio ictus’ (1971) JuS 113-120.
- Backmann L, ‘Die Grundfälle zum strafrechtlichen Irrtum’ (1972) JuS 196-198.
- Baumann J, Strafrecht Allgemeiner Teil (8. Auflage, Verlag Ernst und Werner 1977).
- Baumann J ve Weber U ve Mitsch W ve Eisele J, Strafrecht, Allgemeiner Teil: Lehrbuch, (13. Aufl. Giese King 2021).
- Belting E v, Die Grundzüge des Strafrechts, (11. Neugearbeitete Auflage, Paul Ziebeck 1930).
- Belting E v, Die Lehre vom Verbrechen, (Paul Ziebeck 1906, 1964).
- Bemmann G, ‘Zum Fall Rose-Rosahl’ (1958) MDR 817-822.
- Binding K, Die Normen und ihre Übertretung, Eine Untersuchung über die rechtmäßige Handlung und die Arten des Delikts Bd. III, Der Irrtum, (Felix Meiner 1918).
- Bloy R, ‘Funktion und Element des subjektiven Tatbestands im Deliktsaufbau’ (1989) JuS L 1.
- Brammsen J, ‘Inhalt und Element des Eventualvorsatzes – Neue Wege in der Vorsatzdogmatik?’ (1989) JZ 71-82.
- Bung J, Wissen und Wollen im Strafrecht, Zur Theorie und Dogmatik des Subjektiven Tatbestands. Frankfurt am Main (Vittorio Klostermann 2009).

- Burchard C, Irren ist Menschlich, Vorsatz und Tatbestandsirrtum im Lichte der Verantwortungsethik und der Emanzipation des Angeklagten Mitmenschen, (Mohr Siebeck 2008).
- Centel N ve Zafer H ve Çakmut Ö, Türk Ceza Hukukuna Giriş, (12. Baskı, Beta Yayınevi 2023).
- Dannecker G, ‘Die Rache der vernachlässigten Ehefrau’ (1988) JuS L 67.
- Değirmenci Olgun, ‘Ceza Hukukunda Yanılma Kavramı ve Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Yanılma’, TBBD, 2014 (110), 129-188.
- Demirbaş Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, (19. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Driendl J, ‘Irrtum oder Fehlprognose über abweichende Kausalverläufe’ (1986) GA 253-273.
- Dülger Murat Volkan ve Özkan Onur ve Bakdur Merve, ‘Ceza Hukukunda Hata ve Hataya Bağlanan Hukuki Sonuçlar’, TAAD Cilt: 12 Sayı: 45 Ocak 2021, 227-263.
- El Ghazi M, ‘Die Abgrenzung von error in persona (vel obiecto) und aberratio ictus’ (2016) JuS 303-308.
- Engisch K, Untersuchungen über Vorsatz und Fahrlässigkeit im Strafrecht (2.Auflage Scientia 1964).
- Erb V, ‘Zur Unterscheidung der aberratio ictus vom error in persona’ in: Freund, G.; Murmann, U.; Bloy, R.; Perron, W. (Hrsg.), Grundlagen und Dogmatik des gesamten Strafrechtssystems, Festschrift für Wolfgang Frisch zum 70. Geburtstag, (Duncker Humblot 2013) 389-402.
- Erdem M R, ‘Suçun konusunda yanılma ve sapma’ (2019) D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel S. 43-68.
- Erman R B, Yanılmanın Ceza Sorumluluğuna Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul 2006).
- Eroğlu F, ‘Sapma Kavramı ve Türk Ceza Hukukunda Sapma Halinde Uygulanacak Hükümler’ Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, IX/2 (2012), Prof. Dr. Duygun Yarsuvat’a Armağan Özel Sayısı, C: IX, S: 2, 633-658.
- Frank R, Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, (18. Auflage, Paul Siebeck 1931).
- Frisch W, Tatbestandsmäßiges Verhalten und Zurechnung des Erfolgs (Müller 1988).
- Frisch W, Vorsatz und Risiko, Grundfragen des tatbestandsmäßigen Verhaltens und des Vorsatzes. Zugleich ein Beitrag zur Behandlung außertatbestandlicher Möglichkeitsvorstellungen (Heymann 1983).
- Geppert K, ‘Zum „error in persona vel obiecto“ und zur „aberratio ictus“ – insbesondere vor dem Hintergrund der neuen „Rose-Rosahl-Entscheidung“ (= BGHSt. 37, 214)’ (1992) Jura 163-168.
- Greco L, ‘Objektive Zurechnung als Vorsatzgegenstand? Überlegungen aus Anlass des BGH- Urteils zum Göttinger Transplantationsskandal (BGHSt 62, 663)’ (2018) GA 539-548.
- Gropp W, ‘Der Zufall als Merkmal der aberratio ictus’ in: Eser, Albin/Schittenhelm, Ulrike/Schumann, Heribert (Hrsg.), Festschrift für Theodor Lenckner zum 70. Geburtstag, (C. H. Beck 1998) 55-68.
- Grotendiek S, Strafbarkeit des Täters in Fällen der aberratio ictus und des error in persona (Lit 2000).
- Gössel Karl Heinz, Über die Bedeutung des Irrtums im Strafrecht (Dunkner & Humblot 1974)
- Hafizoğulları Z, ‘Türk Ceza Hukuku Ders Notları’, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara 2007-2008.
- Hakeri H, Ceza Hukuku Genel Hükümler (30. Baskı, Adalet Yayınevi 2024).
- Heinrich B, Strafrecht – Allgemeiner Teil (5. aktualisierte Auflage Kohlhammer 2016).
- Herzberg R D, ‘Aberratio ictus und abweichender Tatverlauf’ (1973) ZStW 85 867-892.
- Herzberg R D, ‘Aberratio ictus und error in obiecto (1. Teil)’ JA (1981) 369-374; (2. Teil) JA (1981) 470-475.
- Hettinger M, ‘Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumsstände – eine Einführung’ (1988) JuS L 71- L 74.
- Hettinger M, ‘Der Irrtum im Bereich der äußeren Tatumsstände - eine Einführung (in elf Teilen; dritter Teil), Der Irrtum im Bereich des § 16 II’ (1989) JuS L 41- L 44.
- Hettinger M, ‘Die Bewertung der aberratio ictus beim Alleintäter – Gedanken zum Verhältnis zwischen Sachverhalt und Gesetz –’ (1990) GA 531-554.
- Heuchemer M, ‘Zur funktionalen Revision der Lehre vom konkreten Vorsatz: Methodische und dogmatische Überlegungen zur aberratio ictus’ (2005) JA 275-280.
- Heuchemer M, ‘Zur Verabschiedung der Lehre vom konkreten Vorsatz und der Beachtlichkeit der aberratio ictus als Ausschnitt einer normativen Revision der Vorsatzlehre’ in: Bockemühl, Jan/Gierhake, Katrin/Walter, Tonio/Müller, Henning Ernst (Hrsg.), Festschrift für Bernd von Heintschel-Heinegg zum 70. Geburtstag, (Beck 2015) 189-210.
- Hillenkamp T, Die Bedeutung von Vorsatzkonkretisierungen bei abweichendem Tatverlauf, (Schwarz Verlag 1971).
- Hruschka J, Strafrecht nach logisch-analytischer Methode, Systematisch entwickelte Fälle mit Lösung zum Allgemeinen Teil, (2. Auflage De Gruyter 1988).

- İçel K ve Sokullu/Akıncı F ve Özgenç İ ve Sözüer A ve Mahmutoglu, F S ve Ünver, Y, Suç Teorisi, (2. Baskı İstanbul 2000).
- Jakobs G, ‘Risikokonkurrenz – Schadenverlauf und Verlaufshypothese im Strafrecht’ in: Küper, Wilfried/Puppe, Ingeborg/Tenckhoff, Jörg (Hrsg.), Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag am 18. Februar 1987, (De Gruyter 1987) 53-76.
- Jakobs G, Strafrecht, Allgemeiner Teil: Die Grundlagen und die Zurechnungslehre, (2. Auflage, Walter de Gruyter 1991).
- Janiszewski U, ‘Zur Problematik der aberratio ictus’ (1985) MDR 533-538.
- Jescheck, H H ve Weigend, T, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, (5. Aufl., Duncker & Humblot 1996).
- Joecks W ve Kulhanek T, ‘Art 15-16 StGB’ in Erb, Volker, und Jürgen Schäfer, (Hrsg.), Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, §§ 1-37, (4. Auflage München 2020).
- Karaaslan R, ‘Şahista Hata ve Hedefte Sapma’ (2019) GSÜHFD cilt18, sayı 2 215-315
- Kaşıkar, M. Serhat, ‘Türk Ceza Hukukunda Şahista Hata ve Hedefte Sapma’ (2010) TAAD 1 (2) 347-384.
- Kindhäuser U ve Zimmermann T, Strafrecht Allgemeiner Teil. (11. Aufl., Nomos Baden-Baden 2024).
- Koca M, Türk Ceza Hukukunda Hata, 3. Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Ankara (2009), 81-103.
- Koca M ve Üzülmaz İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (17. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Koriath H, ‘Einige Gedanken zu aberratio ictus’ (1997) JuS 901-907.
- Köstlin R, Neue Revision der Grundbegriffe des Kriminalrechts, (Laup 1845).
- Kudlich H, ‘Objektive und subjektive Zurechnung von Erfolgen im Strafrecht- Eine Einführung’ (2010) JA 681-687.
- Kudlich H ve Koch J, ‘Tatbestandsirrtum –error in persona- aberratio ictus’ (2017) JA 827-832.
- Kuhlen, L, Die Unterscheidung von vorsatzausschließendem und nichtvorsatzausschließendem Irrtum (1. Aufl., Peter Lang, 1987).
- Kurt Ü A, Ceza Hukukunda Tipiklik Hatası (Adalet Yayınevi 2024).
- Kühl K, Strafrecht Allgemeiner Teil, (8. Auflage, Franz Vahlen 2017).
- Küper W, ‘Vorsatz und Risiko, Zur Monographie von Wolfgang Frisch’ (1987) GA 479-509.
- Leu, N, ‘Zur Abgrenzung zwischen aberratio ictus und error in obiecto’ (2014) ZStR 383-402.
- Loewenheim U, ‘Error in obiecto und aberratio ictus – OLG Neustadt, NJW 1964’ (1966) JuS 310-315.
- Mezger E, Strafrecht, Ein Lehrbuch, (3. Auflage Duncker & Humblot 1949).
- Moojer D, Die Diskrepanz zwischen Risikovorstellung und Risikoverwirklichung- Ein Beitrag zur Diskussion über Kausalabweichung und aberratio ictus, (Dissertation 1985).
- Mylonopoulos C, Über das Verhältnis von Handlungs- und Erfolgsunwert im Strafrecht: eine Studie zur Entwicklung der personalen Unrechtslehren (Heymann 1980).
- Noack R, Tatverlauf und Vorsatz (1966).
- Özbek V Ö ve Doğan K ve Bacaksız P ve Tepe İ, Başbüyük İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (15. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2024).
- Özgenç İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2024).
- Prittitz C, ‘Zur Diskrepanz zwischen Tatgeschehen und Tätervorstellung’ (1983) GA 110-135.
- Puppe I, ‘Naturalismus und Normativismus in der modernen Strafrechtsdogmatik’ (1994) GA 297-318.
- Puppe I, Vorsatz und Zurechnung, (Decker und Müller 1992).
- Puppe I, ‘Zur Revision der Lehre vom, konkreten Vorsatz und der Beachtlichkeit der aberratio ictus’ GA (1981) 1-20.
- Puppe I, ‘Die Zurechnung des Erfolges zum Vorsatz’ ZStW (2017) 1-29.
- Rath J, ‘Abirende Tat- abirrende Argumentation’ (2005) JA 709-712.
- Rath J, ‘Arbeitsschritte zur Behandlung strafrechtlicher Irrtumsfälle’ (1998) Jura 539-544.
- Rath J, ‘Rezension von: Grotendiek, Sven, Strafbarkeit des Täters in Fällen der aberratio ictus und des error in persona’ (2001) GA 406-407.
- Rath J, Zur strafrechtlichen Behandlung der aberratio ictus und des error in persona (Lang, 1993).
- Rengier R, Strafrecht Allgemeiner Teil, Grundrisse des Rechts, (16. Auflage Beck 2024).
- Roxin C, ‘Gedanken zum „dolus generalis“ ’ in: Würtenberger, Thomas/Herren, Rüdiger/Kienapfel, Diethelm/Müller-Dietz, Heinz (Hrsg.), Kultur, Kriminalität, Strafrecht, Festschrift für Thomas Würtenberger zum 70. Geburtstag (Duncker Humblot 1977) 109-128.
- Roxin C, ‘Rose-Rosahl redivivus’ in: Seebode Manfred (Hrsg.), Festschrift für Günter Spendel zum 70. Geburtstag, (Walter de Gruyter 1992) 289-302.
- Roxin C, ‘Zur Normativierung des dolus eventualis und zur Lehre von der Vorsatzgefahr’ in: Rogall, Klaus/Puppe, Ingeborg/Stein, Ulrich et al. (Hrsg.), Festschrift für Hans-Joachim Rudolphi zum 70. Geburtstag, (Luchterhand 2004) 243-258.
- Roxin C ve Luís G, Grundlagen, der Aufbau der Verbrechenslehre, Band 1 (5. Auflage C. H. Beck 2020).

- Roxin C ve Luis G, *Besondere Erscheinungsformen der Straftat*, Band 2 (4. Auflage, C.H. Beck 2003).
- Rönnau T, 'Der Irrtum und seine Rechtsfolgen' (2004) JuS 667-674.
- Safferling C J M, *Vorsatz und Schuld, Subjektive Tärelemente im deutschen und englischen Strafrecht*, (Mohr Siebeck 2008).
- Sarıtaş E, *Suçun Yapısında Hareketin Konusu*, (On İki Levha Yayıncılık 2023).
- Satzger H, 'Der Vorsatz – einmal näher betrachtet' (2008) Jura 112-121.
- Schreiber H L, 'Grundfälle zu „error in objecto“ und „aberratio ictus“ im Strafrecht' (1985) JuS 873-877.
- Schroeder F. C., in: B. Jähnke, Hrsg., *Strafgesetzbuch - Leipziger Kommentar: Großkommentar* (11. Aufl. De Gruyter, 2003)
- Schroth U, *Vorsatz und Irrtum*, (C.H. Beck 1998).
- Schlehofer H, *Vorsatz und Tatabweichung, Zur Auslegung der §§ 16 Abs. 1 Satz 1, 22 StGB*, (Heymann 1996).
- Schumann H ve Schumann A, 'Objektive Zurechnung auf der Grundlage der personalen Unrechtslehre' Hettinger/Zopfs/ Hillenkamp/ Köhler/Rath/Streng/Wolter (Hrsg.) *Festschrift für Wilfried Küper zum 70. Geburtstag*, Heidelberg (Müller 2007) 543-560.
- Schumann, H, 'Zur Wiederbelebung des voluntativen Vorsatzelements durch den BGH' (1989) JZ 427-434.
- Silva-Sanchez J M, 'Aberratio ictus und objektive Zurechnung' 101 (1989) ZStW 352-380.
- Sternberg-Lieben D ve Sternberg-Lieben, I, 'Der Tatumstandsirrtum' (2012) JuS 289-297.
- Stratenwerth G, 'Objektsirrtum und Tatbeteiligung' *Festschrift für Jürgen Baumann zum 70. Geburtstag* (Giesecking 1992) 57-69.
- Stratenwerth G ve Kuhlen L, *Strafrecht Allgemeiner Teil*. (6. Auflage, Vahlen 2011).
- Toepel F, 'Aspekte der Rose-Rosahl'-Problematik: Vorüberlegungen, Beachtlichkeit der aberratio ictus beim Einzeltäter' (1996) JA 886-893.
- Torosl N ve Torosl H, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (24. Baskı Savaş Yayınları) 272 vd.
- Tulay M E, *Ceza Hukukunda Şahista veya Konuda Hata* (Adalet Yayınevi 2023).
- Tunç K, *Ceza Hukukunda Kastı Engelleyen Hata*, (Adalet Yayınevi 2020).
- Walther A, 'Zur Diskussion über Verwechslungs- und Aberrationsfälle' (1866) GA 401-423.
- Warda G, 'Grundzüge der strafrechtlichen Irrtumslehre 1. Teil' (1979) Jura 1-5.
- Welzel H, *Das deutsche Strafrecht, Eine systematische Darstellung*, (11. Aufl., Walter de Gruyter 1969).
- Wessels J ve Beulke W ve Satzger H, *Strafrecht Allgemeiner Teil* (53. Auflage, C.F. Müller 2023).
- Wolter J, 'Der Irrtum über den Kausalverlauf als Problem objektiver Erfolgszurechnung—Zugleich ein Beitrag zur versuchten Straftat sowie zur subjektiven Erkennbarkeit beim Fahrlässigkeitsdelikt—' (1977) 89 ZStW 649-705.
- Wolter J, 'Objektive und personale Zurechnung zum Unrecht, Zugleich ein Beitrag zur aberratio ictus' in: Schünemann (Hrsg.), *Grundfragen des modernen Strafrechtssystems* (de Gruyter 1984) 103-134.
- Vogel J ve Bülte J, 'Art 15-16 StGB' in: Cirener, G, Radtke H, Rissing-van Saan R, Rönnau T und Schluckebier W, *Leipziger Kommentar StGB, Einleitung*, §§ 1 bis 18, (13. Auflage, De Gruyter 2019).
- Von Buri M, *Über Kausalität und deren Verantwortung* (1. Auflage, Gebhardt 1873).
- Yavuz Ö C, *Hedefte Sapma ve Ceza Sorumluluğu*, (Seçkin Yayınevi, 2020)
- Zafer H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75* (8. Baskı Beta Yayınları 2021).
- Ziegert U, *Vorsatz, Schuld und Vorverschulden*, Berlin 1987.
- Zielinski D, *Handlungs- und Erfolgsunwert im Unrechtsbegriff*, (Duckner & Humblot 1973)